

Publicació
de Rosa Sensat

maig 2004

P E R S P E C T I V A

E S C O L A R 2 8 5

**Diversitat cultural,
sostenibilitat i pau.**

Fòrum 2004

Experiència d'integració
d'un nen cec a P3

La kinesiologia, el plaer
d'aprendre fàcilment

La formació científica

Educar per a la prevenció

P E R S P E C T I V A
E S C O L A R 2 8 5

Edició i Administració:

Associació de Mestres Rosa Sensat.
Av. de les Drassanes, 3 • Tel. 934 817 373
Fax: 933 017 550 • 08001 Barcelona
E-mail: pescolar@rosasensat.org
http://rosasensat.org/pescolar

Consell de Redacció:

Josep Callís, Antoni Domènech, Dolors Freixenet,
Quim Làzaro, Marta Mata, Elena Noguera,
Joan Pagès, Antoni Poch, Maria Torres

Directora:

Carme Tomàs

Directora adjunta:

Mercè Comas

Secretària de Redacció:

Carme Suaz.

Disseny gràfic:

Vilaseca/Altarriba

Coberta:

Jordi Lascorz

Composició i muntatge:

Núria Hortal, Inge Trowsky

Dibuixos:

Werner Thöni

Fotòlits:

SerGraDi, S. L.

Impressió:

Romanyà-Valls

Subscripcions i distribució llibreries:

Associació de Mestres Rosa Sensat

Dipòsit legal:

B. 2090-1975-ISSN: 0210-2331

Subscripció anual:

Preu soci: 44,75 euros. Preu no soci: 49,70 euros.
P.V.P. 5,55 euros.

Coberta:

CEIP Pegaso (Infants de parvulari de 4 i 5 anys)

Editorial:

Fòrum 2004 1

Monogràfic:

Diversitat cultural, sostenibilitat i pau. Fòrum 2004

Primera valoració d'un programa. *Marta Mata* 2

Diversitat cultural:

Nens i nenes de 27 països i 18 llengües
diferents. *Carles Casanovas* 10
Interculturalitat. *Claudi Fuster* 13

Desenvolupament sostenible:

El programa Agenda 21 Escolar.
Teresa Franquesa 17
L'educació mediambiental, un compromís
amb el futur. *Escola Virolai* 28

Condicions per a la pau:

El món on vivim i el món on ens agradaria
viure. *Joan Cornudella* 34
Treballant en el marc del Fòrum 2004.
Glòria Bonal 37
La pau i la guerra: l'escola es mou.
CEIP La Farigola 39

Vocabulari del programa L'Escola al Fòrum.

Equip del programa VBIA de la Fundació
Àngels Garriga 43
Visita al Fòrum. *M. Josep Udina* 48
Tribulacions d'una mestra que ja no sap si és
o no és progrè. *Bruna Vancells* 58

Escola:

Integració.

Experiència d'integració d'un nen cec a P3.
Carme Bonet 64

Kinesiologia.

La kinesiologia, el plaer d'aprendre fàcilment.
I. Compan, T. Cortadellas i E. Lumbarres 69

Educació científica.

La formació científica. *Teresa Escalas* 75

Escola i societat:

Prevenió de la violència.

Educar per a la prevenció.
Mònica Garcia Mariñoso 83

Mirades:

Elogi del narrador. *Jaume Cela* 88

Novetats:

Novetats bibliogràfiques. 90

Cartellera. 92

Fòrum 2004

Aquest monogràfic, dedicat al Fòrum 2004 i més concretament a veure'l des de la perspectiva de l'escola, es publica el mateix mes de la seva inauguració. Els articles, doncs, només ens poden parlar del treball i dels estats d'ànim previs. Ens deixen davant l'interrogant de *Què serà el Fòrum?* Interrogant que ha planat damunt d'aquest esdeveniment des de la seva formulació el 1996 fins ara.

El darrer any i mig s'ha desenvolupat un programa específic, *L'Escola al Fòrum*, del procés general del qual es parla aquí. També es parla de com s'ha treballat a moltes escoles sobre els valors inherents als tres eixos del Fòrum: diàleg intercultural, desenvolupament sostenible i pau. Es dediquen alguns articles a explicar experiències concretes, dins i fora del programa general.

El monogràfic explica també què haurà aportat l'Escola al Fòrum a través d'una exposició, i de l'estudi del vocabulari infantil, d'un a divuit anys. Quan aquest número de *Perspectiva Escolar* surti, podrem encara visitar aquesta exposició dins del Fòrum. El setembre podrem rastrejar les paraules i les concepcions dels infants en els documents finals del Fòrum.

I a partir del setembre haurem de valorar què retorna el Fòrum a les escoles, del que les escoles van aportar-li, en forma de llibres i de CD. Serà llavors que ens haurem de continuar interrogant: Què haurà estat el *Fòrum de les Cultures Barcelona 2004*? Quin valor haurà tingut per a les escoles, infants, mestres, pares? Què haurà indicat per a futures edicions?

Perspectiva Escolar desitja que el treball i la crítica aportats al voltant d'aquest primer model de Fòrum, serveixi, si més no, per millorar el treball dels valors a l'escola en la perspectiva mundial.

Marta Mata explica el procés de treball que han anat fent durant el darrer any i mig en el programa «L'Escola al Fòrum». En fa una primera valoració de tot el material recollit i de tot allò que s'està fent i que es publicarà en suports diferents en aquests mesos de final de curs.

Primera valoració d'un programa

**Marta Mata
i Garriga**

El programa *l'Escola al Fòrum* està resultant una especial experiència pedagògica que avança entre conviccions i dubtes, facilitats i dificultats, com pot semblar que passa *mutatis mutandis* amb el Fòrum. És d'esperar que l'un i l'altre ens proporcionin sorpreses. En el cas del nostre programa, la sorpresa de cada dia ha estat trobar mestres i deixebles coneguts en els llocs més inesperats, i la sorpresa més gran, veure que un programa que havia d'arribar just a la porta d'entrada del Fòrum, arrossega cua, tanta que potser continuarà a l'Escola quan es tanquin les portes del Fòrum. Aquí ens agradaria fer-ne una primera valoració.

L'objectiu del programa era ajudar els mestres a treballar amb els infants de tota edat i, de manera més específica, els valors inherents als tres eixos del Fòrum, *diàleg intercultural* i *desenvolupament sostenible* com a *condicions per a la pau*, a fi que quan els arribessin notícies del Fòrum, tinguessin la mirada, l'actitud, l'interès, els criteris, més ben formats per valorar-ho tot plegat.

El procés de decisió del programa va ser tardà però ràpid. El setembre de 2002, Jaume Pagès, conseller delegat del Fòrum, em visità un matí a Rosa Sensat, i féu la proposta, que el mes de novembre estava convertida en pla, en el qual treballava amb M. Josep Udina des

de la Fundació Àngels Garriga. Al Fòrum, l'Àmbit de promoció local hi dedicà dues persones d'una nova professió d'abast internacional, *tècnics en esdeveniments* (*event* en anglès, *evento* en castellà), que Barcelona va produir a certa escala l'any 1992, molts dels quals, entre ells alguna mestra, han voltat pel món organitzant altres esdeveniments i han tornat ara.

Vam començar sobre el paper amb pressupostos, estadístiques i calendaris, mentre la imaginació treballava. Quan vam donar les primeres informacions del que ens ballava pel cap a la Comissió d'educació que s'havia reunit anualment al Fòrum, la nostra figura d'organitzadores d'esdeveniments pedagògics com les Escoles d'Estiu va rebre l'advertència següent:

– No doneu més feina als mestres.

Quan vam fer una primera reunió amb mestres, algun va murmurar:

– Però si tot això ja fa molt temps que ho fem.

Així, doncs, amb els ànims oberts de pal a pal, vam començar un doble treball de contactes i de preparació de materials, del gener al juliol del 2003. En primer lloc, contactes amb les administracions corresponsables del Fòrum i responsables de l'educació en una o altra mesura: Ajuntament de Barcelona, Generalitat de Catalunya i Govern de l'Estat. La consellera d'Ensenyament posà al servei del pla el sistema de comunicació amb les escoles, els CRP i la pàgina web. La regidora d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona oferí la col·laboració de l'IME a través de diversos programes. El MEC en va ser puntualment informat. Algun ajuntament requeria un tracte especial: el de Sant Adrià de Besòs, per raons òbvies i dedicació especial del seu alcalde, mestre. Altres ajuntaments que feien conveni amb el Fòrum a través de l'àmbit que coordinava Toni Farrés, també s'interessaven sobre com ajudar l'escola. Pel que fa a institucions, Rosa Sensat, la FMRPC i els mestres en general van rebre informació en els seus òrgans de gestió, en diverses Escoles d'Estiu, i en les revistes pedagògiques. FAPAC va ser objecte d'una reunió especial.

La recerca i confecció de materials i orientacions per treballar els

4 Diversitat cultural, sostenibilitat i pau. Fòrum 2004

valors es concretà a partir d'unes casualitats tan oportunes que gairebé anomenaríem causalitats:

- El Secretariat de Corals Infantils de Catalunya havia presentat enguany la cantata *La Ciutat i la Lluna*, amb text de Rafel Simó i música de Poire Vallbé, casualment referida a com nens diversos es troben i es posen d'acord per tenir una ciutat neta i en pau. Vam encarregar els exemplars de llibre i CD perquè arribessin a les escoles de parvulari i primària.

- Feia poc que Roser Capdevila havia fet jugar les seves *Tres Bessones*, els personatges catalans més traduïts, amb els valors del Fòrum, en tres llibrets. En vam poder encarregar una edició per als parvularis.

- Acabava de sortir *Un i un i un... fan cent*, de Teresa Duran, amb una doble pàgina dedicada a glossar cada un dels cent personatges de la literatura infantil que ella coneix tan bé. Se'n va fer una edició especial, i es van recomanar al parvulari vuit personatges de contes populars, amb una orientació concreta per a *El Gat amb Botes*, i tots plegats per a primària, amb altres orientacions sobre *El Petit Príncep*.

- A Rosa Sensat s'havien publicat vuit llibres de la col·lecció *Jo sóc de...* que dirigeix Anna M. Roig, on vuit mestres catalans, que els han conegut, expliquen la vida quotidiana de vuit nens de països diferents. Se'n va fer una edició per a les escoles de primària i es va acompanyar d'una orientació de treball feta per uns dels autors: Jordi Tomàs Guilera.

- Amb tantes casualitats, a un conte que m'havia sortit feia 35 anys, *Els País de les Cent Paraules*, li va néixer un germanet gairebé de penalti, *La Paraula de Cent Països*. Aniria també per a primària.

Decididament vam buscar, entre ONG especialitzades i programes ja existents, la documentació i orientacions per trametre als instituts de secundària. Així va ser com vam trobar:

- *El comerç just*, que Intermón Oxfam havia de publicar.
- *Aprendre a conviure*, de Creu Roja joventut, que va adaptar els seus materials per al Fòrum.

- Anna Bastida va fer també una edició d'*Els conflictes armats*, posant al dia el seu dossier de deu anys abans.

A la pàgina web del Fòrum, s'hi va penjar:

- Deu temes de *Més iguals que diferents* de Francesc Carbonell.
- Una primícia d'*Els conflictes armats*, amb fotografies de Bru Rovira.
- El joc d'ordinador sobre la *Resolució de conflictes*, fet per una associació del Raval, TEB, que acull nois i noies del barri i els ensenya a treballar amb l'ordinador. Claudi Fuster, mestre del Raval, ens els presentà.
- *Igualtat per viure, diversitat per conviure*, elaborat per SOS Racisme.

Es van fer enllaços amb crèdits, activitats i recursos oferts per diversos IES, i especialment amb el programa Comenius *Janua Linguarum*, que coordina Artur Noguerol, un altre vell company.

6 Diversitat cultural, sostenibilitat i pau. Fòrum 2004

Tot plegat està aviat dit, però no va ser senzill treballar mig any, de gener a juliol, posant d'acord personal de departaments d'administracions diverses, editorials, autors, mestres de diversos nivells, i els diversos departaments d'una empresa nova com també és l'organitzadora del Fòrum. Calia lligar hàbits i manques d'hàbit de gestió diversos, però ben sovint ens ha saltat la sorpresa d'una entesa inesperada en les referències: *Sí, ens vam conèixer a l'Escolad'Estiu de... o Jo anava a l'escola tal* (del CEPEPC). I tot plegat per arribar a produir o reproduir els materials que hem esmentat, i de persones i institucions que *casualment* ens coneixíem de temps.

El cas és que el mes de juliol del 2003, com un miracle, a les pàgines web del Fòrum i de la Conselleria, convenientment enllaçades, sortia la notícia de tota la llista de materials i orientacions que hem fet, més la invitació a participar en dos programes de l'Ajuntament de Barcelona, més les indicacions per fer vídeos sobre els valors a treballar, més la fitxa d'inscripció al treball, classe per classe. I el més de setembre, totes les escoles d'educació infantil i primària, i els centres de secundària rebien dues o tres caixes de materials, segons el cas, i podien decidir si hi treballarien o no, i en quins camps, i fer-ho avinent a través d'una fitxa que permetria el seguiment d'activitats i resultats.

A finals de setembre, en començar el curs 2003-04, el curs del Fòrum, ja es podia acotar la magnitud del programa. Dels 2.800 centres amb què es va prendre contacte virtual a través de la pàgina web, contacte real a través dels materials enviats i contacte personal a través dels impagables CRP, poc més de 1.300 van inscriure's a treballar. Podíem considerar que el vas estava mig ple o mig buit; el fet era que fins aquí havien arribat, aliats, administracions i empreses, escoles i instituts, informàtica i empatia.

El primer quadrimestre del curs 2003-04, de setembre a gener, va ser d'una relació trepidant. A més d'atendre diàriament desenes de mails, vam visitar més d'un centenar d'escoles de tot nivell educatiu, sector i comarca, així com CRP. Més d'un miler de mestres, més de tres milers de nois i noies, miraven o no el vídeo del Fòrum, escoltaven les explicacions, i les respostes que donàvem a les seves preguntes i ens feien arribar el seu nivell de treball i estat d'ànim. A mesura que ens en fèiem càrrec, anàvem veient noves sortides per al seu treball, no només la visita al Fòrum, la qual no farien tots. I no cal dir com va

funcionar i recrear l'empatia entre vells i nous coneguts mestres, i cada vegada més joves, nois i noies. Com són de semblants i de diferents les escoles per aquestes comarques nostres! Com aprofitar-ho per avançar tots en la seva construcció pedagògica?

A principis de febrer es recollien els resultats del treball, entre mail, CD i CRP. Com ens ho fèiem abans d'existir aquests avenços de la tècnica i de l'administració? Amb ciclostil i a cau d'orella *els de Rosa Sensat* vam fer la primera Escola d'Estiu de la postguerra, el 1966, la de 153 participants; amb impremta i correu postal, la més nombrosa, la dels 9.000 mestres l'any 1977. Però ara es tractava no d'escampar, sinó de recollir molts resultats diversos per construir un resultat i exposar-lo des del mateix Fòrum a la mirada de tots els visitants.

Pel que fa a l'estudi dels textos, estàvem preparats. Havíem treballat, des de 1963, en el vocabulari bàsic infantil, que a partir de 1968 fou base de publicacions i d'estudis de Rosa Sensat. El 1983, Josep Mata Garriga en va fer el contingut d'un programa informàtic d'estudi de textos, programa que el 2003 ha posat al dia amb la col·laboració d'Elisabet Velázquez, filòloga, i de Gerard Musté, informàtic. Això ens permetia tenir preparada una forma d'estudi dels textos, prop de 9.400, amb 2.100.000 paraules, que ens serien tramesos en suport informàtic. I així ho vam fer: en unes poques hores i amb uns quants ordinadors, teníem recomptades, ordenades per grups ideològics i per edats, els llistats de paraules que ens indiquen quines són les concepcions que van formant-se en els nostres nois i noies al voltant de pau, interculturalitat i sostenibilitat.

El que no havíem pas pensat era la complicació de la recollida d'altres resultats, a més dels textos, com eren més de 4.000 dibuixos, de 1.400 realitzacions plàstiques, de 130 vídeos i unes 90 propostes de representacions teatrals i concerts. I fer-ho de manera que tot plegat fos relacionable amb els més de 7.000 grups classe del miler d'escoles que havien fet la tramesa. I aquí va saltar la sorpresa d'una petita empresa especialitzada en nous suports, i gestionada per mestres coneguts, els noms dels quals havien passat per Rosa Sensat, com Utgés i Vivancos.

El cas és que el Fòrum va fer arribar a Saifores més de 15.000 aportacions, i un equip de joves *eventuals*, amb els inevitables

cepequeros, capitanejat per Josep M. Utgés, en unes poques hores diürnes i nocturnes deixaren damunt les taules de treball de la Fundació tots els materials classificats a l'espera del gran esdeveniment.

Efectivament, el dissabte 14 de febrer, a partir de les nou del matí van anar arribant fins a 110 mestres voluntaris que provenien de les escoles i els CRP que havien fet i canalitzat aportacions al programa i es van anar escampant per la casa. A la sala gran, una setantena de mestres i professors des d'infantil a batxillerat, on els esperaven piles de textos agrupats per cicles educatius damunt de vuit taules: calia llegir-los en diagonal, marcar les frases i paràgrafs més indicatius, classificar-los per temes i retriar-los per a una possible publicació o l'exposició. Per a la seva orientació i sana concupiscència tenien al costat de cada pila l'estudi del vocabulari de cada edat. A les sales de la planta baixa de la biblioteca, una trentena de mestres més afeccionats a la plàstica se les havien amb els dibuixos, segons els mateixos procés i objectius. A la sala del segon pis, amb cinc ordinadors en xarxa, deu mestres dels més tocats per les TIC desentranyaven les realitzacions plàstiques que més de 900 CD anaven fent aparèixer a la pantalla. Així es va treballar un dia i mig, amb els consegüents i pedagògics talls d'àpats i sobretauls, amb *queimada* d'aiguardent regalat per mestres gallecs inclosa, i la primícia de la presentació per titelles Marduix de la representació de *La Paraula de Cent Països*. El llavors conseller d'Ensenyament, Josep Bargalló, ens visità en plena feina.

Certament, en aquesta experiència de treball se'ns ha anat fent avinent com es pot avançar pedagògicament, i en quines amplíssimes perspectives, si es combinen resultats d'anys de treball i nous plantejaments, noves tecnologies les relacions personals bàsiques sempre en educació, ara amb vells i nous professionals.

En l'actual punt del procés, el programa ens porta a fer aquesta primera valoració, però també ens deixa davant dos interrogants. Un primer interrogant respecte les possibles dificultats de compaginar qualitat i quantitat, àmbit concret i àmbit general, en plantejar i valorar experiències pedagògiques. Aquesta qüestió és la que ens presenta, per exemple, la comparació de les 25.000 paraules de mestres i nois i noies gallecs emprades en el seu treball sobre el *Prestige*, que vam

comentar a *Perspectiva Escolar* fa pocs mesos. El fet de ser totes paraules dedicades a un sol tema, i punyent com era per a tots, mestres i nois i noies d'uns mateixos centres i cicles, ens permetia aprofundir en el valor de coincidències i diferències i treure'n orientacions pedagògiques molt ajustades. En el programa de l'escola al Fòrum, els més de dos milions de paraules de més de cent mil infants de tres a divuit anys, d'un miler de centres, amb uns quants milers de mestres, i en la perspectiva de referir-se a un futur i encara vague Fòrum, i amb tres eixos tan generals, no permeten afinar tant. Sí que han de permetre, en canvi, fer seguiments de termes tot al llarg de les edats, establir correlacions entre textos i tipus d'escola, i fer alguns estudis paral·lels. Ho anirem veient.

L'altre interrogant és precisament què es podrà fer i com per donar a conèixer i retornar a les escoles tot aquest treball sobre textos, il·lustracions, realitzacions plàstiques, enregistraments i representacions sobre un ventall tan gran de valors. De moment, el Fòrum ja ha decidit presentar en el seu recinte una primícia de tot plegat en l'exposició muntada a partir dels textos i les imatges triades a Saifores. Ha decidit també realitzar tres CD, amb els materials d'educació infantil, primària i secundària respectivament, perquè puguin circular per les noves xarxes. I s'està mirant de fer-ne una col·lecció de set llibres titulada *Paraules per la Pau* per posar-la a les mans d'infants, mestres i estudiosos. La qüestió que se'ns planteja ara és si ens en sortirem de manera efectiva, interessant, útil, suggerent per a tothom.

En aquest mateix número donem una primícia dels termes més freqüents i d'allò que ens suggereixen.

DIVERSITAT CULTURAL

Dos ensenyants, un de primària (CEIP Collaso i Gil) i un de secundària (IES Miquel Taradell), des de la seva experiència en dos centres molt complicats per la riquesa d'alumnat procedents de moltes cultures, exposen com viuen i treballen en el marc escolar.

Nens i nenes de 27 països i 18 llengües diferents

**Carles
Casnovas
Jové***
CEIP Collaso
i Gil

No és nou afirmar que els últims anys l'escola catalana ha anat canviant la seva fesomia. Un dels aspectes que han captat més l'atenció de l'opinió pública és el flux constant d'alumnat estranger. El que en alguns centres ha estat una novetat impensada i sorprenent, en altres ha resultat la confirmació d'una tendència llunyana. No és ja un fet excepcional trobar escoles amb un ampli ventall d'alumnat de procedència diversa i moltes llengües de relació. Aquest és el cas del CEIP Collaso i Gil, situat al Raval de Barcelona, en el qual més del 75 % de l'alumnat és d'origen estranger, de 27 països diferents i 18 llengües d'origen familiar. El català representa menys de l'1 %, de manera que hi ha una presència majoritària de la llengua castellana, que es correspon amb un entorn social extremadament castellanitzat, per bé que cada col·lectiu conserva la seva llengua d'origen.

Des d'aquest punt de partida, el temps i la reflexió han generat un treball d'organització que permet donar cabuda a les necessitats que genera un teixit tan ampli i diversificat. Quan un alumne arriba al nostre sistema educatiu s'enfronta a una sèrie de novetats socials i escolars a les quals ha d'adaptar-se: separació i retrobament familiar, un nou hàbitat, un nou tipus d'escola, companys nous i l'aprenentatge

* ccasano3@pie.xtec.es

Mural. Escola Collaso i Gil

de dues llengües. Però, tanmateix, aquest alumne aporta un bagatge que no pot ser oblidat i que el condiona en el seu procés d'adaptació. Està constituït per tot un seguit d'aspectes que cal avaluar de manera connexa: aprenentatges culturals, llengua familiar, tipus d'escolarització, visió del món educatiu i evolució psicològica.

Una vegada incorporat al centre, el paper de la descoberta lingüística i cultural és essencial, ja que ens donarà la pauta del seu futur. En aquest sentit, l'aspecte emocional pren preponderància respecte de l'intel·lectual, ja que pot condicionar l'èxit o el fracàs del procés d'aprenentatge. És imprescindible que s'aprofitin tots i cada un dels elements que configuren l'entorn escolar i que ens permeten incorporar els alumnes a la dinàmica de les activitats quotidianes (esbarjo, educació física, música, tallers, menjador...). Ens marquem com a objectiu prioritari «fer escola», és a dir, crear espais de convivència i d'experiència compartida, en els quals les vivències de tots els integrants de la comunitat escolar siguin elements d'enriquiment i

d'aprenentatge. En aquest àmbit, l'escola actua com a contextualitzador de la comunicació. El bagatge cultural que l'alumnat aporta es veu reflectit en el context escolar. Allò que ells saben, sorgeix en contextos reals, ja que encara que les cultures i les tradicions puguin ser diferents, tant les similituds com les diferències arriben a ser elements enriquidors. El xoc cultural, que se'ns pot presentar, s'ha d'administrar amb una actitud acollidora i amb una bona mesura del temps.

És evident que en una aula on hi ha molta diversitat i ritmes d'aprenentatge diferents l'atenció individualitzada es fa difícil i complicada. Per tant, els grups d'acollida resulten una eina molt útil a l'hora de crear un espai d'aprenentatge intensiu i un marc de comunicació on el llenguatge sigui, a la vegada, objecte i ensenyament-aprenentatge. El seu ús es produirà en processos de comunicació real amb una intenció i un context definits. Per tant, s'ensenya i s'aprèn la llengua, mitjançant el seu ús funcional, basat en les pròpies necessitats educatives. Els criteris d'actuació són comuns a tots els grups d'acollida d'educació primària, ja que les diferències rauen en els ritmes i en els materials que s'empren. Les actuacions que es programen giren entorn a l'adquisició de les quatre habilitats bàsiques: escoltar, parlar, llegir i escriure; per tant, es busquen situacions que siguin especialment adequades per a les interaccions educatives; entre les quals, les més significatives són: les rutines, els contes, la conversa i els projectes.

En la mateixa línia de l'aula d'acollida, es va veure necessari la creació d'un espai on es treballés per un cantó les mancances afectives de l'alumnat i, per l'altre, l'ús social de la llengua. S'ha dissenyat un taller d'expressió dramàtica i un altre de plàstica, on es planteja que els/les alumnes puguin compartir experiències, incrementar l'ús del català i plantejar un context d'acció, de cooperació, de confrontació i de llenguatge. S'ensenya el català en situacions que comportin el desenvolupament de tasques de treball que han de dur a terme els alumnes. Aquesta metodologia suposa l'ús de la llengua en situacions de comunicació real, amb una intenció i un context definits, de manera que l'aprenent es centri en el significat d'allò que vol comunicar.

Interculturalitat

Claudi Fuster

IES Miquel Taradell

1. *De molt temps ençà, les aules de les nostres escoles i instituts es van omplint d'alumnes procedents d'altres cultures. El nostre sistema de treball és a partir dels aprenentatges significatius, és a dir, construir qualsevol tasca educativa a partir del que els nostres alumnes saben. Com podem fer això, si no coneixem el que ells saben pel fet de provenir de cultures i entorns tan diferents del nostre, on es desenvoluparà, primer, la seva formació i, després, la seva vida?*

En primer lloc, destacaria que a cap de nosaltres, ni els que estem en uns índexs d'alumnes estrangers importants –i en el meu cas depassen el 70 %–, ni als que en tenen uns pocs és impossible –diria, trobar a Catalunya una aula pública sense cap alumne estranger o fill d'estrangers, la privada és una altra cosa– se'ns ha donat cap mena de formació. Aquest repte s'ha anat assumint personalment, cursats aquí o allà, escoles d'estiu, jornades al CIDOB, conferències a l'Institut Català de la Mediterrània, etc. Però des del Departament, res de sistemàtic. S'ha confiat en el bon criteri i en la bona voluntat dels mestres, tant a primària com a secundària.

Per sort, aquesta allau no ha estat de sobte, sinó que a poc a poc s'han anat omplint les aules, primer pocs i després molts més. Això ha permès als mestres anar aprenent dels seus alumnes, a la vegada que ells ensenyaven. Crec que els mestres han fet servir el sentit comú i la premissa, altrament certa, que tots els homes i les dones són iguals arreu del món, que els nens i els joves tenen necessitat de conèixer, de jugar, de sentir-se acollits i estimats.

Evidentment, hi ha coses que per a nosaltres resulten implícites i per tant no cal aprendre, ans al contrari, a partir d'aquests coneixements construïm els nostres aprenentatges. Bé, això és així, però no és menys

cert que totes aquestes coses estan barrejades, inconnexes i potser oblidades, i la tasca del mestre, sempre, tant sigui amb alumnes d'aquí o de fora, és posar-les amb ordre. Donar sentit, estructurar, ensenyar a fer transferències, etc. Realment, però, no hi ha tanta diferència entre el que porta a la motxilla un paquistanès o un nen d'aquí. Potser, per exemple, no sabran qui eren els romans, i els d'aquí, en canvi, hauran vist les torres de la Plaça Nova i d'això els sonarà, però sí que tenen sentit del passat.

Una altra dificultat que complica la tasca del mestre és que quan coneix mínimament un grup d'alumnes d'una determinada cultura i és capaç d'entendre les diferències respecte a nosaltres, resulta que li canvien els orígens del seu alumnat. El fet migratori va per onades: primer varen ser els magrebins, després els filipins i paquistanesos i ara els llatinoamericans. Amb aquests darrers hi ha una dificultat afegida, la llengua. Sí, la llengua. Els primers, com que no entenien ni es podien fer entendre, els era igual aprendre català o castellà, malauradament moltes vegades el català sols era la llengua escolar. Però els segons com que es poden fer entendre i saben que tu et pots comunicar amb ells no fan gaire esforç per aprendre la nostra llengua. Això passa generalment, encara que, com en tot, hi ha excepcions. El truc està a prestigiar la nostra llengua, però com? Des de la tutoria, fent un seguiment escolar i personal de l'alumne/a extremadament acurat, des de l'afecte. Hi ha una vella teoria que diu que les persones que has conegut en una determinada llengua, sempre hi parles amb aquesta llengua i, sobretot, si hi ha un vincle afectiu. Recordeu-vos d'algunes parelles o amics que es conegueren parlant castellà, per exemple a l'escola, i han continuat parlant aquesta llengua entre ells, mentre amb els altres i en totes les seves activitats ho fan en català i en un català militant.

2. D'altra banda la descontextualització de la seva vida –a casa es viu d'una manera i a escola d'una altra, de vegades ben diferent i fins i tot contradictòria–, no posa en crisi la seva identitat i la dels companys que els envolten en fer-los creure que el món és tan tolerant, tan pacífic i tan conviencial com resulten ser les aules del nostre país?

Quan algú emigra, sovint, ho fa a un lloc on té un parent o un

conegut. Aquest referent l'introdueix en una nova vida de costums diferents. Aquest és el principi, però és realment l'escola o l'institut qui realment acull, qui ensenya els nous vinguts a moure's en la nova societat. Imagineu-vos com us sentiríeu si de cop i volta us abandonessin, tots sols, en un carrer de Bombay o de Lahore, sense conèixer ni la llengua ni saber cap on heu d'anar. El mateix passa als nostres alumnes. Inserirts en un grup que rutlla, que es coneix i on, potser no hi ha ningú que l'entengui i que ell no entén. El més lògic es voler-se integrar al més aviat possible, perquè no es vegi la diferència i resultar agradable als altres.

Evidentment, quan passa el que anteriorment hem descrit es produeix una greu crisi identitària. Ell/a ha de deixar de ser el que era per ser com els altres. Amb el pas del temps, hom se'n recuperarà, però mai més no serà com era abans. I això és bo? No ho sé. Però deu ser-ho, perquè quan a l'institut presentem els sociogrames que es fan a finals de sisè de primària i a final de segon d'ESO per fer els agrupaments de 1r i 3r, resulta que els companys més ben valorats són els més assertius, els més col·laboradors i els més solidaris, a l'inrevés dels més rebutjats, independentment del seu origen. Això vol dir que no hi ha conflicte? És clar que n'hi ha. Quan hi ha una baralla pel motiu que sigui, el primer insult que surt es, «moro» o «paco» (és una manera d'anomenar als paquistanesos que no els fa gaire gràcia) o bé «xino», tant si ho és com si és filipí. Però, no era «gordo» o «quatre ulls» el primer insult que se sentia quan tots els nois eren d'aquí? S'ataca el que fa més mal, i el que fa més mal, sobretot en les etapes adolescents, és la diferència. Diferència, d'altra banda, buscada: així, quantes noies magrebines es posen el mocador al cap no com a signe religiós, sinó com a element distintiu de les altres?

Un altre perill és fer-los creure que el món és tan obert, pacífic i tolerant com la classe. Em comentava una companya, la filla de la qual va caure en una profunda depressió, que aquesta noia en un moment determinat, com a resposta a la pregunta per què li pasava allò respongué: «Ens heu enganyat, el món no és com me l'explicàveu a casa i a l'escola, al món hi ha més enemics que amics, més crueltat que solidaritat, i quan hi he tret el cap no m'ha agradat.» Per tant, tampoc no hem de fer-los amagar el cap sota l'ala i viure als llims.

Fa poc feien un anunci per ràdio d'un llibre d'una noia magrebina

16 Diversitat cultural, sostenibilitat i pau. Fòrum 2004

que viu a Vic. Deia que ella no havia perdut una cultura, sinó que n'havia guanyat una altra. Fins a cert punt és cert, però la seva d'origen serà més lleugera i la nova passarà pel garbellador dels seus orígens. Això està malament? Crec que no, ans al contrari, els pobles, els homes, som éssers vius i com a tals hem de créixer i en créixer ens canvien les faccions.

DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE

Teresa Franquesa exposa breument un programa molt consolidat «Agenda 21 Escolar» que promou, coordina i dona suport a 136 centres des de l'Ajuntament de Barcelona, però que es duu a terme també a molts altres centres d'altres municipis. L'escola Virolai exposa l'enfocament i les activitats d'Educació Ambiental, les quals treballen per la sostenibilitat.

El programa Agenda 21 Escolar

Les escoles de Barcelona compromeses amb el futur

Fem l'Agenda 21 Escolar

A la cartellera de l'entrada de l'escola hi ha un dibuix esquemàtic de l'esfera terrestre, unes mans que la sostenen o l'abracen, i la llegenda *Fem l'Agenda 21 Escolar*. Efectivament, aquest curs, a l'escola ens hem compromès a fer la nostra Agenda 21.

I de què es tracta, doncs? La imatge ja ens en dona una idea: la Terra, tenir-ne cura, responsabilitzar-nos de la seva conservació... Sí, però no pas d'una manera abstracta o retòrica, sinó amb un projecte molt concret i ben arrelat en el nostre entorn immediat. El pla és revisar la pràctica de l'escola des del punt de vista ambiental, identificar alguns aspectes en els quals volem millorar, i fer-ho. Ben simple. I alhora ben complicat, perquè canviar sempre costa!

Ja fa dècades que sabem que hem de fer canvis importants per aconseguir viure bé sense fer malbé les bases de la vida i els recursos naturals. La preocupació pels problemes ambientals i la necessitat de fer-hi front han esdevingut afers d'estat. Les Nacions Unides van aprovar l'any 1992 a Rio de Janeiro l'Agenda 21, un pla d'acció per

**Teresa
Franquesa**

Ajuntament de
Barcelona

corregir progressivament tantes coses que no funcionen: consumim massa i malgastem recursos que es poden esgotar; generem conflictes greus entre les persones a causa de la inequitat amb què ens distribuïm aquests recursos; contaminem l'aire, l'aigua i la terra i posem en perill la nostra salut; destruïm els hàbitats de moltes espècies d'animals i plantes i també la bellesa del nostre entorn... A Johannesburg, el setembre del 2002, es van refermar els bons propòsits.

Tanmateix seria un error confiar que els estats trobaran solucions per a tot. Perquè les coses realment millorin cal canviar en tots els àmbits, des de la legislació internacional fins a la vida quotidiana. I tots hi podem contribuir. Per això, més de sis mil ciutats de tot el món han adoptat també la seva Agenda 21 Local, igual que són moltíssimes les institucions, empreses i entitats que fan els seus propis plans d'acció per a la sostenibilitat.

Barcelona va aprovar la seva Agenda 21 Local l'estiu del 2002, i des de llavors 330 organitzacions (empreses, universitats, col·legis professionals, associacions, sindicats, escoles...) han signat el Compromís Ciutadà per la Sostenibilitat. Les escoles el signen d'una manera especial en començar el curs, en un acte solemne al Saló de Cent, i es comprometen a fer l'Agenda 21 al seu nivell.

Centres més sostenibles

136 centres escolars de Barcelona s'han apuntat els tres darrers cursos a aquest projecte promogut per l'Ajuntament. Tots aquests centres pensen que aprenent els uns dels altres i amb el suport mutu serà més senzill aconseguir resultats. A més, és molt estimulant sentir que tots plegats formem part d'un projecte col·lectiu en el qual tants centres, tantes famílies, tants i tantes mestres, tants nois i noies, nens i nenes, treballem per fer els nostres centres més sostenibles i contribuir així que ho siguin una mica més la nostra ciutat i també el món. Procurant fer el que diu la vella màxima «Pensar globalment i actuar localment».

Sostenible vol dir quelcom que és viable i que pot durar a llarg termini d'una manera que no perjudiqui les persones, sinó que les beneficiï equitativament. Es pot aplicar a tot, des de les decisions

Apostem per un transport ecològic (IES Salvat Papasseit)

sobre el pati de l'escola a temes relacionats amb l'economia nacional i el medi ambient global.

Treballar per fer l'escola més sostenible no té res a veure amb la introducció d'una altra assignatura. Es tracta d'una nova aproximació al conjunt del centre escolar, incloent-hi currículum i gestió. Una nova aproximació que en cap cas no representarà començar de zero, sinó avançar des del que ja s'està fent, consolidant el que funciona i revisant allò que calgui per tal d'enfortir la coherència entre el discurs i la pràctica. El que sí que ens exigirà és estar disposats a canviar poc o molt les maneres de fer.

El centre escolar és el primer «medi ambient», que fem entre tots i que, per tant, podem també «refer» conscientment amb l'objectiu col·lectiu de millorar-lo a la llum dels objectius de la sostenibilitat.

Un pla de treball

El programa Agenda 21 Escolar proposa una metodologia senzilla i flexible que pretén només ser útil per ajudar cada centre a fer el seu propi camí, progressant cadascú al seu ritme, segons les seves característiques, possibilitats o nivell de compromís. No hi ha «llistó» a superar, atès que no interessa tant el punt on s'arriba com el progrés continuat.

L'esquema de treball es basa en cinc grans «tasques» que configuren un model d'anàlisi i intervenció en l'entorn immediat, que tant alumnes com professors aprendrem a aplicar al centre per tal que posteriorment estiguem en condicions d'utilitzar en altres contextos de la vida.

Motivació: preguntar-se. El primer pas és suscitar l'interès i el compromís dels qui formen la comunitat educativa, com més persones i més col·lectius millor. Amb aquest objectiu, cal trobar espais, ocasions i maneres d'interrogar-se sobre el nostre entorn –el nostre centre, la nostra ciutat, el nostre planeta–, què ens agrada i què ens desagrada, quina responsabilitat hi tenim, perquè val la pena implicar-nos-hi, com ens agradaria que fos, què podem fer per millorar-lo... També és bo considerar les connexions entre l'escola i el món real, els vincles entre els aspectes ambientals, econòmics i socials, la relació entre les opcions que prenem i les seves conseqüències... Tot això fent possible que cadascú expressi i amplii la seva percepció. Aquest procés, liderat pels membres més conscienciats del centre, tindrà com a resultat la sensibilització d'un col·lectiu més ampli i l'aflorament de les qüestions més rellevants en l'entorn escolar, sobre alguna de les quals ens proposarem treballar.

Diagnosi: analitzar. Es tracta de determinar quins són els principals problemes al nostre centre i quina dimensió tenen, de descriure'ls amb detall per tal d'arribar a comprendre'ls en profunditat. Haurem de mesurar, calcular, enquestar, investigar, comparar... I establir punts forts i punts febles. Els aspectes a analitzar poden ser molt variats i poden tenir a veure amb el *què*, el *com* i l'*on* ensenyem i aprenem.

- *Què ensenyem i què aprenem?* Es tracta de diagnosticar en quina mesura es preveu l'adquisició de continguts que afavoreixen la

bona gestió de l'entorn. Es poden analitzar els objectius educatius i revisar la congruència de la filosofia del centre amb els principis de la sostenibilitat, i es pot revisar també el projecte curricular, les seves programacions i l'enfocament de les matèries que es desenvolupen a les classes.

- *Com ensenyem i com aprenem?* Diagnostiquem en quina mesura els estils d'ensenyament i aprenentatge són coherents amb allò que volem que s'apregui. Desenvolupen la capacitat d'expressar i defensar les pròpies idees, la d'escoltar les dels altres i formar-se opinions raonades? Entrenen en el treball cooperatiu i en la participació en la presa de decisions? Atorguen responsabilitats concretes en la gestió de l'entorn?
- *On ensenyem i aprenem?* Convençuts que el què fem compta molt més que el què diem i que cap bonica lliçó teòrica no és capaç de contrarestar una praxis que la contradigui, analitzarem la congruència del context escolar amb els principis de sostenibilitat que defensem, tenint en compte tres aspectes:
 - *El clima social de l'escola*, és a dir la qualitat de les relacions entre les persones, la tolerància i el respecte de les diferents opinions i creences, que són factors clau de la convivència.
 - *Els aspectes físics i funcionals de l'escola*, és a dir, les característiques i l'estat general de l'edifici i l'entorn i el tipus de gestió que es fa dels recursos (aigua, energia, materials, biodiversitat, etc.).
 - *Les relacions amb l'exterior*, és a dir, en quina mesura s'implica el centre en les preocupacions, problemàtiques i iniciatives sostenibilistes de l'entorn proper i llunyà. Una escola oberta no només deixa que la realitat externa entri a les seves aules, també ha de sortir a buscar-la amb una actitud solidària i compromesa.

Pla d'acció: prendre decisions. El proper pas és posar-nos d'acord sobre què volem canviar i establir prioritats basades tant en allò que és més important com en allò que és més factible, i establir un pla d'acció que concreti fites, calendari i responsables. Identificar solucions per als problemes és un aspecte molt important del procés, ja que permet la formació de criteris i la pràctica de les regles de joc democràtiques. És útil tenir present que els canvis poden ser de diferent tipus:

- *tècnics*: fer obres a l'edifici, reparacions o substitucions de l'equipament, etc., que requereixen una inversió gran o petita;

22 Diversitat cultural, sostenibilitat i pau. Fòrum 2004

- *organitzatius*: control de la despesa energètica, criteris de compra, canvis en la neteja, el reg, l'ús o reutilització de materials, etc., que sovint no costen diners, però són igualment difícils perquè signifiquen canviar rutines
- *personals*: canviar hàbits per millorar aspectes que depenen de l'acció de tots i cada un de nosaltres.

Intervenció: actuar. Organitzar i posar en pràctica l'acció, amb l'aprenentatge dels procediments que convingui, comptant amb la cooperació entre tots els membres de la comunitat educativa, és la pròxima etapa. Donar oportunitats per posar el que aprenem (coneixements, procediments, valors) a la pràctica és fonamental. Passar a l'acció fa que el procés no resti un simulacre, sinó que esdevingui experimentació real de les alternatives que col·lectivament hem bastit.

Avaluació: revisar. L'avaluació dels resultats i la modificació dels aspectes poc reeixits de l'experiència realimentarà el procés, que es pot repetir tantes vegades com convingui.

Aprendre a aprendre

Tal com hem dit, el procés que acabem de descriure pren forma pròpia a cada centre, el qual dissenya el seu projecte i el concreta en allò que ell mateix decideix. Tanmateix, totes les escoles del programa tenen en comú uns trets fonamentals, que es podrien resumir molt breument dient que en tots els centres es desenvolupa *un procés participatiu de revisió dels plantejaments i pràctiques educatives, que aboca en algunes accions de millora en el propi entorn.*

El caràcter participatiu del procés és essencial, perquè crear cultura de sostenibilitat vol dir dissenyar solucions amb les aportacions de tothom. D'una banda, cal posar a treballar la imaginació creadora de cadascú per fer aflorar noves i insospitades alternatives a la nostra manera de viure insostenible. De l'altra, canviar només és possible si la voluntat de fer-ho és àmpliament compartida. I tot això és cert tant en el conjunt de la societat, com en l'àmbit restringit de l'escola, en el qual podem assajar processos i solucions a petita escala.

*Hem creat espais verds en el nostre entorn i ens ocupem de conservar-los
(CEIP Orlandai)*

Per fer l'Agenda 21 Escolar no és obligat que tota la comunitat educativa s'hi involucri des de bon començament, tot i que el propòsit és implicar-hi a poc a poc tots els seus membres. Però resulta imprescindible que els alumnes en siguin protagonistes i que, des de ben petits, els infants aprenguin tot prenent part en una experiència de canvi real, dissenyada i executada per ells mateixos amb la col·laboració i l'orientació del professorat i –si més no– amb la complicitat de la resta de la comunitat educativa.

Centrar-se en un problema real amb l'objectiu de trobar-hi solució és una proposta apassionant en el món escolar, en el context del qual, generalment, les respostes a gairebé totes les preguntes es troben en els llibres de text. Representa un desafiament força excepcional per a alumnat i professorat, perquè no s'hi està acostumat i, tanmateix, com a pràctica educativa té molts avantatges si es compara amb treballar amb les situacions fictícies que habitualment s'inventen a l'escola. Sabem que per aprendre cal que estiguem motivats positivament, que trobem sentit a allò que se'ns proposa. I desencadenar un procés

24 Diversitat cultural, sostenibilitat i pau. Fòrum 2004

nascut d'una problemàtica del propi entorn adquireix un especial significat per al infants i joves. Les condicions de l'entorn proper són una font inesgotable de preguntes veritables, de les que creen tensió i desperten interès. Preguntes o problemes que no tenen una única resposta, sinó que ens cal trobar la «millor». Preguntes que promouen la necessitat d'investigar, de reelaborar i reorganitzar els coneixements, de discutir i de consensuar idees i valors, de negociar propostes i de plantejar-se nous interrogants.

A través de l'acció aprenem a aprendre. El procés en ell mateix és la principal lliçó. I a més, l'experiència positiva d'haver millorat el nostre entorn ens farà sentir amb l'ànim necessari i el control suficient per comprometre'ns de nou en l'acció conscient.

La millor metodologia d'educació ambiental és la participació en projectes reals de transformació de l'entorn que proveeixin els participants de criteris i constitueixin en ells mateixos una experiència reeixida.

Avançar en xarxa

Per estimular el treball dels centres i donar-hi suport, el programa Agenda 21 Escolar posa a disposició de les escoles un seguit d'elements, de diferent caire. Sens dubte, el primer i fonamental és el marc de referència que aporta el Compromís Ciutadà per la Sostenibilitat, els objectius del qual tots compartim. Disposar d'aquest paraigües permet que tots plegats ens sentim formant part d'una empresa col·lectiva en la qual estan enrolats centres educatius de tots els nivells i també altres actors ciutadans (empreses, universitats, associacions, sindicats, etc.).

Les escoles valoren aquesta oportunitat d'implicació ciutadana, que els ajuda a no sentir-se frantiradores. Des de l'organització es dóna cos i visibilitat a aquest marc comú a través d'actes solemnes de signatura del compromís –a l'inici del curs– i de lliurament de memòries –al final–, de la celebració d'un congrés per a l'exposició dels treballs que s'han fet als centres de secundària, de l'organització de visites entre centres d'infantil i primària, i també a través del butlletí electrònic quinzenal *Notícies de l'Agenda 21 Escolar* i de la pàgina

web. Tots aquests esdeveniments i instruments de comunicació són alhora oportunitats d'intercanvi d'experiències i d'aprenentatge mutu.

Al llarg del curs, els centres reben suport en forma de materials pedagògics, formació i assessorament continuat, a més de poder optar a una ajuda econòmica.¹ D'una banda, disposen de guies metodològiques (*Guia per fer l'Agenda 21 Escolar*, *Guia per fer l'ecoauditoria del centre educatiu*, *Adoptem la ciutat*, etc.) i altres publicacions informatives i divulgatives (*Guies d'educació ambiental*, *Reculls de recursos bibliogràfics*, *Fitxes de sostenibilitat*, etc.) que es publiquen regularment i es lliuren a tots els centres participants. De l'altra, es constitueixen seminaris temàtics de caràcter permanent i s'ofereixen al professorat oportunitats complementàries de formació (tallers, conferències, presentació de llibres, visites, etc.) a través del programa trimestral del Centre de Recursos Barcelona Sostenible. Paral·lelament, es fa un seguiment de tots els centres participants, de manera especial dels que s'han incorporat al programa més recentment, i s'atenen consultes per telèfon i per correu electrònic, amb una política de resposta segura.

El programa Agenda 21 Escolar és, alhora, reconeixement, estímul i suport a la tasca que molts centres ja fan en educació ambiental i una nova oportunitat de reforçar els vincles entre escola i ciutat. En tot cas, obeeix a un concepte completament oposat al de «campanya»: no vol ser un efímer castell de foc espectacular, sinó el punt d'arrencada d'un procés progressiu que no s'aturi ni tingui marxa enrera.

Any rere any, els centres participants han anat augmentant (69 el 01-02, 96 el 02-03, 114 el 03-04), amb un índex de continuïtat molt elevat. Hi ha escoles especials, escoles bressol, centres d'infantil i primària, instituts de secundària i centres amb més d'un d'aquests nivells d'ensenyament. La majoria (80 %) són públics, però també n'hi ha de concertats i de privats. Els seus projectes es configuren al voltant de qüestions properes, relacionades principalment amb l'ús dels recursos (aigua, energia, paper), la reducció i la bona gestió dels residus, el soroll, la qualitat de l'entorn en general, o l'apreciació de

1. Fins al moment limitada als centres de titularitat pública. El curs 2003-04 s'han distribuït 45.000 euros.

la biodiversitat (millora de patis i jardins, instal·lació d'estanyols o nova vegetació, creació i manteniment d'horts, cura d'espais naturals propers, etc.). Pel que fa a l'enfocament, hi ha iniciatives aplicades a treballar en els hàbits quotidians, d'altres orientades a la restauració o millora d'elements de l'entorn i encara un tercer grup destinades a desenvolupar projectes nous, ja sigui en el pla de les tècniques (incorporació de plaques fotovoltaïques, circuit d'aigua de pluja, etc.), ja sigui en el terreny de la innovació pedagògica.²

És innegable que en tres cursos d'història de treball conjunt els centres han fet molta feina, tant en termes de processos com de resultats. S'han posat noves idees en circulació, s'han incorporat bones pràctiques, s'han creat i reforçat lligams entre escoles i també entre escola i ciutat, s'ha enfortit el treball transversal i multidisciplinari, ha augmentat la coherència entre el discurs i la pràctica. Probablement molt més. Però és que a tot això cal afegir, encara, l'impacte que aquesta tasca està tenint més enllà de l'alumnat i del professorat. En efecte, les Agendes 21 de les escoles s'han escapat de les aules, cap als menjadors, cap a les cuines, cap als serveis de neteja, cap a les oficines i els patis. I també se n'han anat amb els infants i joves cap a casa seva, als seus esplais, a les seves associacions. I han saltat cap al carrer, a les places veïnes, a les entitats del barri. I han aconseguit tocar la inspecció, els CRP, els tècnics dels diferents departaments i fins els gerents dels districtes o dels instituts municipals... Això no és estendre la cultura de la sostenibilitat?

A l'entrada de l'escola hi tenim, tot l'any, el cartell que anuncia que fem l'Agenda 21 Escolar. Volem que tothom sàpiga que estem aprenent a viure d'una manera diferent i millor, que ens faci feliços a nosaltres i que no comprometem ni l'estabilitat del planeta, ni les necessitats de la resta de la humanitat ni les de les generacions que encara han de venir.

2. Una bona aproximació al treball que desenvolupen els centres es pot obtenir a l'apartat «Què fan les escoles?», a la pàgina web, així com als muntatges audiovisuals de cloenda de cada curs, disponibles en CD. Per a un coneixement més profund, es poden consultar les memòries dels projectes al Servei de Documentació d'Educació Ambiental del CRBS.

L'Agenda 21 Escolar és un programa promogut per l'Ajuntament de Barcelona, amb la col·laboració d'AGBAR. Hi poden participar tots els centres educatius de la ciutat. Si en voleu més informació podeu consultar la web www.bcn.es/agenda21/A21_ESCOLAR.htm o posar-vos en contacte amb la secretaria del programa al Centre de Recursos Barcelona Sostenible, Nil Fabra 20, al telèfon 932 374 743 o al correu electrònic agenda21escolar@mail.bcn.es.

L'educació mediambiental, un compromís amb el futur

Línies de treball en Educació Ambiental

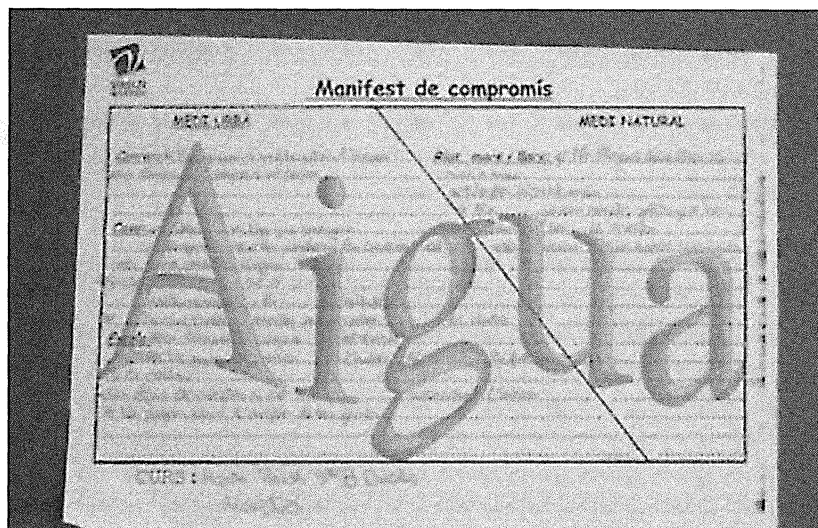
Escola Virolai

Davant els problemes ambientals que ens afecten en el segle XXI, provocats per l'actitud de l'home envers la natura en els darrers cent anys, la societat, a través de diferents trobades internacionals des de la Cimera de Rio, l'any 1992, s'ha plantejat diferents línies d'actuació amb diferents graus d'acceptació i compliment, però totes coincideixen en un punt: la necessitat que l'escola eduqui les generacions futures en l'àmbit de l'educació ambiental. (Informe Brundland, 1989)

L'educació ambiental ha estat una de les línies prioritàries de treball al nostre centre des de la seva fundació ja fa 45 anys, perquè la ubicació del centre ens ha afavorit entre d'altres aspectes, la celebració de les Festes de l'Arbre, la cura del jardí per part dels alumnes o tenir un hort a l'escola. En aquests darrers quinze anys hem ampliat, millorat i redefinit la nostra tasca educativa en aquest àmbit i l'educació ambiental es tracta com un dels eixos transversals que han d'implicar tota la comunitat educativa i han de ser treballats en tots els àmbits de la vida de l'escola. Així, doncs, l'educació ambiental apareix com a eix transversal en les programacions de totes les àrees des d'infantil fins a batxillerat, es treballa com a matèria optativa al batxillerat, tenim el nostre hort a infantil i primària, els alumnes s'organitzen en comissions que projecten, endeguen i supervisen campanyes de sensibilització i millora de l'entorn que els és propi, i participem en projectes mediambientals d'àmbit local, nacional i internacional.

L'educació ambiental a la nostra escola es treballa d'acord amb les premisses següents tal com defineix el nostre projecte educatiu.

1. **Implicació de tota la comunitat:** Entenem que l'educació ambiental requereix i també possibilita la participació de tota la comunitat a través de:

Exemples de Manifest de compromís

- **Comitè mediambiental**, amb representats de tota la comunitat educativa: alumnes, professors i membres del PAS de l'escola. Aquesta comissió coordinarà l'acció educativa que es faci a l'escola, i programarà o proposarà les diferents campanyes i plans d'acció.

La participació i implicació de tothom i la coherència en la gestió ambiental del centre són elements cabdals. Per això les fases de sensibilització i de diagnòsi són processos que cal no oblidar mai en iniciar qualsevol procés de millora que busqui la implicació d'un col·lectiu ampli i divers i que comporti canvis en les percepcions i/o en els hàbits de les persones. A Virolai, per determinar les accions que any darrere any recollim en les nostres Agendes 21 i de manera bianual en el Pla d'Actuació de les Escoles Verdes, el Comitè Mediambiental elabora el nostre Pla Estratègic Mediambiental (Pla de Cohesió Ambiental) donant preferència als objectius de millora nascuts d'un procés de reflexió i participació de tota la comunitat educativa, després el supervisa, l'avalua i també estableix i temporitza les accions. (Vegeu Pla de Cohesió Ambiental. Annex 1)

- **Comissions ecològiques dels alumnes**. Formades per alumnes que participen en totes les fases dels plans d'acció: programació, elaboració, posada en marxa i avaluació. Es donen als alumnes responsabilitats concretes i avaluables per garantir la seva

participació i implicació. Les comissions transmeten tots els acords als seus companys i, de la mateixa manera, recullen els suggeriments de tots.

- **Informació i implicació en altres sectors.** S'afavoreixen totes les iniciatives per mantenir informats tots els estaments: reunions, cartes, web, campanyes conjuntes...

2. **Formació de criteri propi:** L'educació ambiental, com tantes altres accions, ens ha de possibilitar fer adonar als alumnes de la importància d'informar-se adequadament sobre un tema, d'aprofundir-hi, de reflexionar-hi, per anar formant el criteri propi. Per aquest motiu, totes les campanyes es treballen a partir d'unes activitats motivadores i que serveixen per adquirir una informació adequada sobre un tema abans de prendre uns compromisos d'actuació. També en la mateixa línia figurarien les Auditories Mediambientals que s'han fet sobre diferents aspectes del centre o el treball de preparació per participar en els diàlegs mediambientals del Fòrum.

3. **Pensar globalment, actuar localment:** Una frase que no per repetida deixa de tenir sentit, ja que reflecteix molt clarament que l'educació ambiental ha de fonamentar-se en l'assumpció de petites actuacions individuals i concretes en el nostre entorn més proper. Les campanyes mediambientals es plantegen com a compromisos personals que ens fan adquirir hàbits i actituds correctes. És en aquest àmbit on s'omplen de sentit els compromisos ambientals, Agendes 21, a l'escola, al grup-classe, a la família o personalment, que defineixen un seguit d'actituds i d'hàbits que afecten la nostra vida quotidiana i on caldrà estar molt atents a l'exemplaritat i coherència de tots els educadors. (Vegeu exemple imatge 3)

Tota la nostra tasca relacionada amb el medi ambient s'emmarca en la coherència amb els valors següents:

- **Actitud solidària i responsable:** l'educació ambiental ha de plantejar la protecció de la Terra com un tot global que inclogui prioritàriament com resoldre els problemes de desenvolupament del Tercer Món.
- **Educació en l'esperança:** ens cal plantejar el futur de l'home a la Terra com una situació esperançada i on les petites accions de cadascú són importants i necessàries.

Experiència de forns solars

- **Educació de la sensibilitat:** hem d'ensenyar a descobrir la bellesa de la natura i educar la sensibilitat envers ella.
- **Educació en l'austeritat:** hem d'educar per assolir uns hàbits i actituds d'acord amb l'ús mesurat dels recursos i la solidaritat amb els qui ens envolten.

Com a projecció de la nostra tasca en aquest àmbit i com a prova del nostre compromís, i també com a resposta a la inquietud mostrada pels nostres alumnes per l'increment i la millora del tractament dels temes mediambientals a la nostra escola, neix la nostra primera Agenda 21 i iniciem el nostre procés de treball per esdevenir una Escola Verda.

L'escola participa en diferents iniciatives com són: l'Agenda 21, la Xarxa d'Escoles Verdes, així com en qualsevol altra iniciativa que es consideri interessant, ja que ens aporten suport, reconeixement i, especialment, la possibilitat d'intercanviar experiències amb altres centres. L'escola participa també en la comissió ambiental del consell escolar del districte d'Horta-Guinardó i el comitè de sostenibilitat del districte de Gràcia.

Cal també tenir present que el comitè mediambiental ha presentat comunicacions d'experiències en diferents trobades: reunió d'escoles verdes, simposis d'educació ambiental i ha participat en nombrosos cursos de formació que inclouen un curs sobre energies a Alemanya.

Aquestes línies principals de treball mediambiental formulades mostren el compromís de la comunitat educativa de Virolai en la sostenibilitat des del nostre entorn més proper, la nostra escola i les nostres llars fins al compromís global pel desenvolupament sostenible a nivell global.

El balanç és clarament satisfactori tant pel que fa a la identificació de tots els professionals de l'escola amb els objectius com a l'interès, hàbits i actituds generats en els nostres alumnes, esdevinguts valors per a uns quants. La clau de l'èxit creiem que radica, com sempre, a saber crear fòrums de participació, espais consultius i tenir ganes de millorar, canviar i invertir a fer de l'escola un entorn més sostenible. Us podeu imaginar com es varen sentir els alumnes de les ecoauditories de l'aigua i de l'energia en saber que des de la direcció de l'escola s'havia entès com a prioritari invertir en la construcció d'un dipòsit d'aigües pluvials i en la instal·lació de plaques solars, com figurava en els seus informes. I amb quin ànim i alegria començaren els següents sabent-se escoltats, valorats: protagonistes.

En conclusió, l'educació mediambiental és un gran repte, una inversió de futur. Només si aconseguim educar els nostres alumnes, des de la coherència i l'exemplaritat, en els valors dels respecte, la solidaritat, la sensibilitat, la responsabilitat i l'austeritat podran, amb les seves actituds, fer del món, un espai més sostenible. Educar els nostres alumnes en l'àmbit de l'educació ambiental és una responsabilitat que tenim com a educadors, una inversió de futur. Ells seran una generació decisiva per garantir un desenvolupament sostenible de tots els homes i dones en el planeta Terra.

Annex 1: Pla de Cohesió Ambiental: 2002-04

OBJECTIUS EDUCATIUS	ACCIONS
Fer de l'educació ambiental un veritable eix transversal	<ul style="list-style-type: none"> • Elaboració d'unitats didàctiques de caràcter multidisciplinari per a totes les etapes. - «L'aigua, un bé escàs» (curs 2002-03) - «L'energia, motor de vida» (curs 2003-04)
Sensibilitzar els alumnes de la problemàtica mediambiental: Formació de criteri propi	<ul style="list-style-type: none"> • Ecoauditories amb els alumnes de batxillerat - Energia (curs 1999-2000/2003-04) - Aigua (curs 2000-01) - Matèria i residus (curs 2001-02) - Mobilitat (curs 2002-03) • Crèdit experimental a l'ESO sobre la gestió dels residus • Crèdits de síntesi
Potenciar l'intercanvi en temàtica mediambiental amb alumnes d'altres països	<ul style="list-style-type: none"> • Mondialogo • Comenius sobre temes mediambientals • Diàlegs del Fòrum 2004
Participar en campanyes i iniciatives d'àmbit supraescolar	<ul style="list-style-type: none"> • Col·laboració en campanyes de solidaritat per a la construcció de pous al Sahel • Ecodiàlogo • Concurs Guarneix-me • Audiències Públiques • Col·laboració amb el Park Güell
Fomentar hàbits de millora mediambiental del nostre entorn més proper	<ul style="list-style-type: none"> • Recollida selectiva de tots els residus • Compostatge • Cura de l'hort i millora dels espais enjardinats • Caixes-niu i menjadores • Ús racional dels recursos (aigua, llum i paper) • Utilització de paper reciclat • Reutilització de materials de rebuig • Campanyes mediambientals
Implicar-hi tota la comunitat educativa	
<ul style="list-style-type: none"> • Famílies 	<ul style="list-style-type: none"> • Reunions de pares • Jornades de Portes Obertes • Participació en les campanyes
<ul style="list-style-type: none"> • PAS 	<ul style="list-style-type: none"> • Gestió sostenible
<ul style="list-style-type: none"> • Serveis externs: cuina, neteja... 	<ul style="list-style-type: none"> • Recollida selectiva de la fracció orgànica • Utilització de productes respectuosos amb el medi

CONDICIONS PER A LA PAU

Un IES (Lo Pla d'Urgell), i dos CEIP (Farigola i Montjuïc), que han col·laborat en el programa «Escola al Fòrum», exposen com han treballat específicament el tema dels conflictes armats i de la pau.

El món on vivim i el món on ens agradaria viure

**Joan
Cornudella
Olivart**

IES Lo Pla d'Urgell
de Bellpuig

*Matar una persona per defensar un ideal
no és defensar un ideal: és matar una persona.
Per fer la pau en calen, almenys, un parell.
Per fer la guerra, amb un n'hi ha ben bé prou.*

Neville Chamberlain

La guerra de l'Iraq ha despertat moltes veus adormides en tots els camps de la nostra societat. Això és un fet. I s'han fet sentir com un sol clam arreu del món. En aquest sentit, els centres educatius no n'han estat pas al marge. I també s'han mogut per fer saber el seu rebuig contundent no tan sols a aquesta guerra, sinó a qualsevol situació bèl·lica que es pugui generar. Amb el lema «Aturem les guerres» han sortit al carrer, als patis, i s'han sumat a les manifestacions del seu poble o de la seva ciutat.

Els alumnes de l'IES Lo Pla d'Urgell de Bellpuig ja van mostrar la seva posició antibèl·lica poc després de l'esclat de la guerra de l'Iraq amb un acte de reflexió col·lectiva al voltant d'una selecció acurada de textos poètics (Miquel Martí i Pol, Kavafis, Blas Otero, Agustí Bartra, Miguel Labordeta o Bertold Brecht), de retalls de premsa, d'aforismes

universals (Sèneca, Gandhi, Franklin, Antoine de Saint-Exupéry o Joan Fuster), de cançons (Sopa de Cabra, Pink Floyd, Companyia Elèctrica Dharma, John Lennon o Ana Belén), de fragments de diaris de guerra i de textos creats pels alumnes mateixos. Aquest acte va ser el punt d'arrencada d'un nou ambient que es respiraria a l'institut fins al compromís de treballar la pau aprofitant l'avinentsa del Fòrum de les Cultures de Barcelona.

Motivats per un dels tres eixos cabdals del Fòrum, les condicions de pau, ens vam sentir atrets per la idea de donar suport a la reflexió sobre el món on vivim i el món on ens agradaria viure. Era, sens dubte, una oportunitat única que no podíem deixar escapar ja que els joves volien fer sentir la seva veu. Ara només calia saber donar prioritat al tractament de la pau. Per aquest motiu vam triar dues línies de treball: el quadern d'Anna Bastida sobre els conflictes armats i un fragment teatral del *Mercader de Venècia* de William Shakespeare.

En el primer cas, els objectius de les propostes de treball que calia discutir a l'hora de tutoria consistien a ajudar a educar per a la pau a través d'una mirada a la guerra una mica més escorcolladora del que és l'habitual. Per exercir la llibertat de decidir cal estar ben informat. Aquesta premissa –que vam deixar sobre la taula– va servir per situar en el seu lloc les dades elementals de la guerra, reflexionar sobre les seves causes, pensar en possibles alternatives, posar-se en el lloc de qui la decideix i qui la pateix. No cal dir que la desinformació era a l'ordre del dia. No obstant això, cada alumne va ser capaç d'escriure en un paper en blanc un motiu que dificultava i un motiu que afavoria les condicions de pau. Vam reconduir aquest material estratègicament a través d'un decàleg per a la pau que es va enviar al Fòrum. De manera paral·lela, aquests alumnes d'ESO s'adherien a la campanya Catalunya per Iraq repartint les postals de suport humanitari amb un clar objectiu: recuperar cert nivell de sensibilització de cara al primer aniversari de l'atac, 20 de març de 2004, i demanar la fi de l'ocupació de l'Iraq i de tots els conflictes armats arreu del món. Diversos alumnes van escriure textos en anglès o en castellà als presidents Bush i Aznar. I sense fer soroll, dos nens marroquins van fer arribar les seves postals a escoles i hospitals de l'Iraq, en àrab. Tot i que l'experiència encara no ha arribat al final del seu trajecte, estem convençuts que, a més d'haver pensat sobre les conseqüències positives i negatives del conflicte, miraran d'una altra manera les

36 Diversitat cultural, sostenibilitat i pau. Fòrum 2004

pel·lícules d'indis, els jocs de marcians o els reportatges de guerra de la TV. Tot el que és essencial és sempre invisible als ulls.

En el segon cas, una lliçó de llengua i literatura ens portava a llegir un fragment d'una obra universal, *El mercader de Venècia*, en la qual William Shakespeare ens presentava Shylock, el jueu, l'home que, bandejat i menyspreat per la societat, pensava dur a terme una cruel venjança. Ell es tornava malvat perquè vivia entre una gent que l'insultava i l'humiliava, fet que passava de vegades amb els jueus en l'època de l'autor, cap a finals del segle XVI. A través del recurs del monòleg donava a conèixer els seus pensaments.

Un dels exercicis de comprensió lectora suggeria als alumnes que redactessin un monòleg expressant la necessitat de superar les incomprendiments entre les races, entre les cultures i entre les religions. Es tornava a impulsar l'articulació d'una cultura de la pau i de la diversitat perquè el procés de la globalització tingués lloc d'acord amb uns valors ètics i compartits. Els alumnes van posar fil a l'agulla sabent que els seus mots, més enllà de ser testimonials, podran formar part de l'essència dels diàlegs del Fòrum. Diversos monòlegs seran enviats a Barcelona perquè la veu dels joves sigui escoltada, perquè sigui motiu de reflexió. La mostra, avui, ens la deixa la Gisela Gabernet de 2n d'ESO amb aquest particular «Monòleg de la Pau».

«Sabem que al món hi ha diverses cultures, religions i països i que els hem de respectar; però realment això és un obstacle per a una PAU mundial? Una persona de l'Iraq no pot ser tan bona com una dels Estats Units? Ens deixarem encegar per les diversitats i no veurem que tots som humans i que tenim cor i sang a les venes i pensaments dins del cap? La guerra no tan sols és un tanc amb soldats uniformats de color verd que van a matar amb armes de foc, sinó que també és present quan insultem un nen o una persona pel sol fet de ser d'un altre país o perquè no és com nosaltres, quan malparlem d'una persona que no té la mateixa cultura o religió. Perquè PAU és escoltar i que t'escoltin, oferir i rebre, és igualtat i pensaments lliures. I és que, com deia Gandhi, NO HEM DE SEGUIR UN CAMÍ PER ARRIBAR A LA PAU, PERQUÈ LA PAU ÉS EL CAMÍ.»

Treballant en el marc del Fòrum 2004

Glòria Bonal

Cap d'estudis CEIP Montjuïc

Des de l'escola ens vam plantejar des d'un principi de curs el treball sobre els tres eixos del Fòrum 2004: Pau, Diversitat i Sostenibilitat, els quals, de fet ja veníem treballant des de feia uns cursos dintre del projecte d'escola que estem duent a terme sobre l'educació artística i especialment el cultiu de tots aquells llenguatges no específicament verbals, encara que també aquest últim.

Per tant, l'enfocament principal per tractar el tema de la pau ha estat el treball i l'aplicació de tots els tipus de llenguatges que puguin aportar les condicions necessàries perquè la pau sigui un fet i per evitar el conflicte.

D'aquesta manera s'han treballat els llenguatges que ens han permès comunicar-nos i expressar-nos d'una manera pacífica i que ens han aportat noves formes d'entesa:

- llenguatge corporal,
- llenguatge musical,
- llenguatge plàstic,
- llenguatge escrit i oral,

i alhora hem treballat les diverses llengües i cultures amb els seus corresponents alfabetos i maneres d'expressar-se i de viure que tenim a l'escola, ja que el continuat degoteig de persones novingudes al centre ens ha obligat a una reflexió amb els nens i les nenes del centre per adquirir unes pautes i unes normes de conducta que ens portin al respecte i la tolerància mútua.

Dintre de cada classe s'han treballat aquests tipus de llenguatges i s'han escrit o resumit les idees en un document de conclusions que

s'ha posat en comú en una assemblea final general d'alumnes i mestres (habitualment en fem una mensual), en la qual cada nivell o curs ha exposat el tema treballat sobre els tres eixos de treball. Així hem fet:

- P3: La pau (reflexions i escrits dels nens i nenes a partir de contes i històries treballades a classe).
- P4: Les diverses ètnies i pobles de l'escola.
- P5: L'aprofitament de l'aigua per a un món més just.
- 1er: El reciclatge en general.
- 2n: La integració, a partir d'una obra de teatre: «Esclops i taronges».
- 3r i 4t: L'enriquiment personal i l'aprenentatge a través de les diferents cultures.
- 6è: Aprenem a valorar i respectar el nostre entorn per poder valorar i respectar el dels altres.
- 5è: No al racisme: Estem envoltats de diverses cultures i orígens que apliquem a les nostres necessitats i conveniències.

Tots aquests treballs s'han complementat amb actes diversos generals i comuns a tot el centre com:

- Xerrades diverses.
- Recollides de materials solidaris (alimentació, escolar...).
- Assemblees de reflexió.
- Dia de la Pau: cadenes humanes, cants comuns...
- Correspondències amb altres nois i noies del món.
- Obres de teatre pacifistes (una d'elles es representarà a La Fira del Fòrum el 2 de juny).
- Concert de cançons del món.
- Intercanvi de llibres de text i de lectura de segona mà...
- etcètera.

Com a resum, aquesta setmana (del 19 al 23 d'abril) organitzem la Setmana Intercultural on tots aquests aspectes es posen de manifest.

La pau i la guerra: l'escola es mou

CEIP La Farigola

El Clot, Barcelona

Curs 2003-04

Aquests darrers dos cursos, a les escoles, hem tingut un altre repte a afegir: com transmetre als nostres nens i nenes el valor de la pau i les conseqüències del seu contrari, la guerra. Per desgràcia no era nou ja que altres guerres hem conegut arreu del món, però la guerra d'Iraq i el darrer atemptat de Madrid ens han remogut a tots quelcom més...

Com hem entomat el tema i preparat les diferents activitats l'equip de mestres, quines activitats hem dut a terme a l'escola, com ho han viscut els nostres infants i què esperem que resti de tot això és el que procurarem explicar.

La preparació del tema

A la Farigola del Clot, no sols volem formar bons estudiants, futurs homes i dones responsables i treballadors. Som conscients que juntament amb la família, els amics i la resta de la societat hem d'educar la nostra canalla, és a dir, acompanyar-los en el meravellós procés de créixer com a persones també compromeses, crítiques i lluitadores d'un projecte de vida positiu per a ells, els altres i el seu entorn.

Cada curs escolar procurem comprometre'ns en un projecte comú a tots (des de P-3 a 6è) que sigui actual i proper: el Voluntariat, Gaudí, Fòrum, etc.

El tema de la pau ja l'havíem treballat pocs anys abans però la realitat del nostre voltant ens va empènyer i era inevitable implicar-s'hi.

A vegades les activitats eren el resultat de reunions i selecció de

propostes, però altres vegades també van ser fruit de la improvisació davant del moment emotiu i la necessitat de resposta immediata.

La pau i la guerra són dues paraules molt conegudes, però poden ser molt abstractes per a la mainada i per això calia buscar la proximitat a les seves experiències personals. Calia cercar entre aquelles situacions quotidianes que podien facilitar la seva comprensió i fer-los adonar que la guerra no només es fa als camps de batalla i la pau no sols és signar un tractat: una baralla al pati per una pilota, una discussió per la goma d'esborrar, deixar jugar aquell company nou, no burlar-se més d'aquell massa gras o massa prim o massa alguna cosa diferent. Vam buscar aquelles situacions que ens fa treure a tots/es uns petits instants de guerra o de pau, d'injustícia o de respecte vers l'amic. No calia buscar gaire, a l'escola és constant i cal treballar-ho cada dia, aturant les matemàtiques si cal i dedicant unes bones tutories a parlar-ne i a treure'n conclusions.

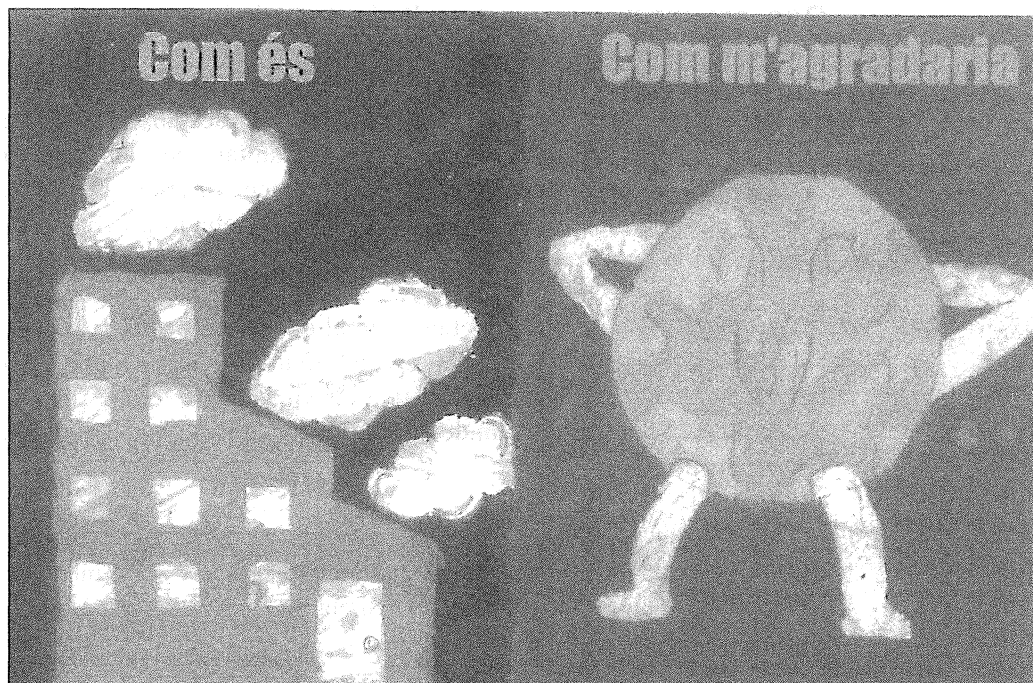
Les activitats

Mirant enrere ens adonem que vam fer un munt de coses. Les més vistoses eren els actes col·lectius: compartint uns minuts de silenci, enlairant les mans i els ulls al cel, escoltant uns poemes d'autors coneguts o escrits pels propis nens i nenes, cantant cançons com «Imagine» de Lennon, vestint el passadís central de l'escola de coloms de la pau de paper, farcint murals de palmells de mans infantils plens de bons desitjos, decorant un panell ben gran amb la paraula pau amb tots els idiomes dels nostres alumnes... Actes plens d'emoció, senzills i rotunds.

Altres actes eren més íntims, dins de cada aula: conversant, analitzant fotos i notícies dels diaris, comentant textos i poemes, explicant contes, fent dibuixos i murals, participant en una gimcana per la pau...

Com ho han viscut els nens i les nenes

Depenent de l'edat lògicament. Els més petits a vegades semblaven no entendre massa cosa i de sobte, entre poema i cançó, et deien

«avui no m'he barallat amb en Pol i l'he deixat jugar amb mi, jo també he fet la pau, oi?».

Els més grans combinaven l'alegria d'anar al pati a fer un acte, i potser evitar així llengua o socials per una estona, amb els cants més emocionants i les frases més sentides: «La guerra destrueix la vida», «Amb la pau tots podem viure millor»...

Recordem un mural ple de fotos on es diferenciaven clarament les que eren en blanc i negre de les de color. Les primeres, plenes d'imatges de nens tristos, desesperats, rodejats dels desastres de la guerra. Les segones, en color, nens alegres, satisfets amb la seva vida plena. Les mestres dels grans, el cicle superior, escoltaven els comentaris dels seus alumnes. Repetidament expressaven, entre d'altres, la desgràcia de no poder anar a l'escola, de no tenir accés a saber més coses i poder tenir una bona feina. Malgrat que sovint costa fer els deures..., com valoraven el que tenien!

Què esperem que en quedi de tot això

Compromesos com estem en l'educació dels nens i nenes, considerem que educar per la pau, eix essencial del nostre projecte educatiu, implica educar en la igualtat d'oportunitats, per l'acceptació de totes les minories culturalment o socialment diferents, i per la convivència basada en el respecte, el diàleg, la solució pacífica dels conflictes i la cooperació.

La quitxalla no deixarà d'actuar com el que és i els seus petits, no per això menys importants, conflictes quotidians hi seran sempre, però la reflexió, la recerca d'una alternativa més justa per a tots, és un valor a afegir que els grans hem de procurar aportar (tot i que a vegades també ens costi!).

Creiem que conèixer més les conseqüències de la guerra els ha donat una perspectiva més que els fa veure la sort «de ser», més que «de tenir», en família, amb amics. Sí, també «de tenir» més possibilitats d'un futur ple d'oportunitats.

Esperem que més enllà de l'anècdota d'algun acte emotiu, i n'hem tingut més d'un, resti l'experiència compartida de «mourer-se», «d'implicar-se» amb el nostre entorn. Esperem poder despertar una mica més l'esperit de reacció davant els esdeveniments del nostre món... un món tan ple de meravelles com d'actes injustos que cal encarar-los i denunciar-los per així poder canviar-lo i sentir-nos tots millor.

Les paraules dels nens han estat recollides de tots aquells treballs que han fet sobre algun tema dels tres eixos del Fòrum. Els mots que es recullen es presenten segons la freqüència d'ús.

Vocabulari del programa L'Escola al Fòrum

Informe global per freqüències

En la roda de premsa del Fòrum per donar a conèixer uns primers resultats del treball fet a les escoles sobre el Fòrum, Jaume Pagès, el seu conseller delegat, recordava com en un programa tan antic com és la regla de sant Benet, que ja té mil cinc-cents anys, aquest sant recomana als seus abats que, abans de prendre cap decisió important, escoltin la veu de tots i cada un dels monjos de la comunitat, especialment la veu dels mes joves, perquè sovint «és a través de la seva veu que parla Déu». «Ara diem que parla el més genuí de la humanitat», hi afegia Jaume Pagès, que d'aquesta manera arrengrava el Fòrum al costat no sols del vell sant Benet, sinó també de la renovada valoració pedagògica d'escoltar els nens que, des de Reggio a Merieu, ens interpel·la avui dia. Efectivament, el Fòrum ha donat, està recollint i vol escampar la paraula dels nens. Veurem finalment quin cas se li farà. De moment comencem a conèixer les seves paraules.

Equip del programa VBIA de la Fundació Àngels Garriga

Saifores
(abril 2004)

Dels 2.100.000 mots que ens consten com a emprats en el programa per nois i noies de tres a divuit anys, 1.902.298 són mots corresponents al Vocabulari Bàsic Infantil i d'Adults que actualment consten en el programa VBIA de la Fundació Àngels Garriga de Mata. Aquests mots corresponen a les flexions i repeticions de 2.697 paraules-mare del VBIA, amb una mitjana de 703 usos.

44 Diversitat cultural, sostenibilitat i pau. Fòrum 2004

Presentem aquí els mots per ordre de freqüències. Per la seva generalitat, no hi comptabilitzem pronoms, verbs auxiliars, ni la majoria dels mots referents a temps, espai, quantitat, manera, determinatius, preposicions i conjuncions, però en el cas que ens sembla significatiu els incloem en la llista o en donem les dades en nota a part.

Els mots per ordre de freqüència d'usos són:

fer	22.245	morir	3.200	quedar	1.642
tenir	19.459	donar	3.085	sol	1.616
món	18.664	barallar-se	2.899	matar	1.566
poder	14.501	trobar	2.864	arbre	1.563
nen	13.773	arribar	2.742	compartir	1.561
pau	13.361	aigua	2.680	explicar	1.551
guerra	11.264	portar	2.661	nou	1.541
viure	10.719	estimar	2.610	reciclar	1.530
agradar	10.563	vida	2.557	parar	1.521
gent	9.893	pare	2.407	diversitat	1.501
voler	9.457	fòrum	2.400	dret	1.492
país	8.901	igual	2.395	començar	1.450
dir	8.057	mal	2.392	paper	1.449
persona	7.953	posar	2.277	tirar	1.435
cosa	7.348	deixar	2.255	tornar	1.434
amic	7.049	treballar	2.172	servir	1.431
diferent	5.447	problema	2.076	mare	1.415
ajudar	4.846	família	2.073	entendre	1.399
cultura	4.749	creure	2.070	bosc	1.397
escola	4.620	aconseguir	2.053	carrer	1.322
veure	4.327	venir	2.004	sortir	1.322
bé	4.322	color	2.003	home	1.314
pensar	4.269	classe	1.970	preguntar	1.299
pobresa	4.221	natura	1.928	exemple	1.284
casa	4.143	conèixer	1.916	ciutat	1.280
menjar	4.021	animal	1.903	joguina	1.217
parlar	3.930	poble	1.902	buscar	1.200
passar	3.725	necessitar	1.836	intentar	1.192
millor	3.587	aprendre	1.775	dona	1.165
jugar	3.526	feliç	1.742	comprar	1.157
saber	3.504	acabar	1.728	caldre	1.148
respectar	3.422	ric	1.722	llençar	1.145
bo	3.418	important	1.700	pell	1.137

contaminació	1.120	diferència	775	indi	589
demanar	1.118	faltar	774	cas	585
paraula	1.118	just	764	seguretat	585
junt	1.109	pegar	758	cor	582
arma	1.066	solucionar	748	marxar	579
bonic	1.064	canvi	732	avi	574
treball	1.063	llibertat	729	solució	568
mar	1.051	alumne	727	fàbrica	562
germà	1.044	conte	724	economia	561
company	1.039	son	724	felicitat	559
violència	1.034	malaltia	709	dormir	556
content	1.023	societat	707	riure	556
dolent	1.020	vendre	701	massa	555
amor	1.007	culpa	686	deixalla	554
planeta	1.000	perdre	685	únic	554
ple	988	decidir	681	treure	553
frase	980	grup	677	acord	552
cotxe	968	ambient	674	obrir	549
ensenyar	968	idea	668	difícil	544
negre	963	lluitar	662	gastar	544
canviar	962	racisme	661	seguir	544
roba	961	sostenibilitat	656	flor	541
costar	958	bomba	650	clar	540
mà	925	desitjar	648	necessari	538
noi	909	adonar-se	646	deure	537
tractar	894	destruir	642	provocar	537
costum	891	immigrant	641	unir	532
gana	886	trist	641	causa	529
fill	868	alegria	637	divertir	529
amistat	866	guanyar	637	llegir	523
feina	855	acceptar	635	xinès	521
agafar	848	polític	635	repartir	519
curar	846	recollir	620	realitat	515
cop	841	planta	619	llibre	514
semblar	819	condició	618	educació	512
tranquil·litat	810	recurs	614	arreglar	511
fam	806	veritat	611	aire	510
llengua	802	desenvolupament	610	somni	504
festa	800	tallar	609	hola	503
utilitzar	800	enfadar	607	pati	503
esperar	798	aprofitar	605	solidaritat	501
conflicte	797	ull	601	embrutar	500
tema	787	gràcia	594	pagar	492

46 Diversitat cultural, sostenibilitat i pau. Fòrum 2004

crear	491	majoria	409	escombraries	352
social	487	anomenar	408	activitat	351
peix	479	brut	408	cabell	347
sort	474	celebrar	408	marc	347
respondre	469	estudiar	408	mundial	346
vidre	467	fàcil	407	imaginar	345
néixer	466	medicament	406	fort	344
nom	464	gos	403	recordar	343
construir	462	muntanya	403	aturar	342
entrar	462	curs	401	Nadal	340
rei	461	continuar	396	propí	337
importar	358	compte	394	reduir	337
igualtat	457	motiu	394	fred	336
petroli	452	fum	394	beure	335
cremar	451	força	393	sentiment	326
solidari	446	voltar	393	foc	325
tradicció	446	govern	391	hospital	325
ésser	445	tocar	390	racista	324
història	441	preocupar	389	justícia	323
camp	440	enviar	388	descobrir	322
insultar	436	divers	388	prendre	322
material	436	metge	386	viatge	321
plàstic	436	tancar	386	col·legi	320
senyor	435	petó	384	comunicar	314
plorar	432	abraçar	381	tolerància	313
malalt	430	mestre	378	desaparèixer	312
caminar	427	llum	369	aspecte	311
produir	425	barri	366	mantenir	309
verd	423	carta	366	principal	309
perdonar	420	innocent	362	terrorista	308
tipus	420	rebre	360	professor	307
desenvolupar	417	significar	359	separar	302
cridar	412	córrer	354	raó	300
partir	410	text	354		
caure	409	població	353		

Observacions:

1. **Pronoms i mots de connotació personal.** Pel que puguin indicar d'implicació dels autors dels textos en la qüestió, apuntem les seves freqüències ordenades:

ell	46.308	tothom	5.563	vosaltres	1.434
jo	21.120	ells	5.516	ella	937
nosaltres	20.242	meu	4.438	teu	794
seu	9.673	tu	4.091	cadascú	368
nostre	6.061	ningú	1.934	elles	357

2. **Verbs auxiliars.** També en aquest cas semblen indicatives de l'estil d'infants i joves les freqüències següents:

ser	44.631	anar	31.649
haver	41.963	estar	10.440

3. **Mots referents a quantitat i mesura.** Els enumerem amb les seves freqüències i possibles gradacions:

tot (23.072), **massa** (555), **molt** (20.314), **bastant** (252)
mica (1.356), **poc** (1.429), **res** (1.994), **gens** (339), **cap** (2.742)
més (12.644), **només** (2.210), **menys** (926)
gran (3.123), **petit** (2.067), **alt** (364), **baix** (155)

4. **Mots referents a lloc.** Semblen també importants els contrastos:

aquí (1.661), **allà** (1.000), **arreu** (528),
fora (572), **dins** (534)

5. **Mots referents al temps.** Contrasten també:

abans (797), **ara** (1.998), **després** (1.363), **llavors** (722),
mai (1.419), **sempre** (2.301),
instant (43), **minut** (134), **hora** (879), **dia** (5.093),
setmana (293), **mes** (826), **any** (2.456)

6. **Altres partícules en contrast i a remarcar.**

no (44.300), **ni** (5.186), **sí** (1.094), **potser** (675),
com (10.088), **també** (5.827), **sinó** (1.124), **tampoc** (745),
amb (15.340), **sense** (4.834),
i (73.386), **o** (6.425), **però** (7.814),
de (102.131), **que** (81.098), **a** (50.707), **per** (30.949),
perquè (10.770), **doncs** (633)

Breu descripció de les activitats més rellevants que es faran al Fòrum, que es recomanen en les visites escolars i també tot allò que poden veure les persones adultes.

Visita al Fòrum

**Maria Josep
Udina**

De l'equip L'Escola al Fòrum

Després d'haver treballat els valors dels eixos del Fòrum –el diàleg intercultural i el desenvolupament sostenible com a condicions per a la pau– d'una manera especial durant aquest curs amb motiu de la celebració de l'esdeveniment, és gairebé obligat fer una visita al recinte. A banda de l'escola, els nois i les noies han sentit parlar del Fòrum Universal de les Cultures Barcelona 2004 als mitjans de comunicació, a casa i arreu, i sovint amb el comentari *no sabem bé què serà..., però hi anirem, és clar*. I és que ningú no pot saber bé què serà fins que no s'hagi acabat, perquè la idea és que el fem entre tots, partint de tot el que s'ha preparat, i puguem valorar-lo al final.

L'oferta que fa el Fòrum va dirigida, en principi, a tots els públics, de manera que les famílies, les persones individuals i els grups puguin fer un recorregut general i, depenent de l'edat i d'altres circumstàncies, cadascú pugui fer-ne els comentaris que vulgui i extreure'n elements que contribuiran a la seva formació i conservarà en la memòria.

Tot i que tothom ho pot veure tot, sempre que tingui temps, hi ha algunes activitats i realitzacions més adequades que altres als diferents nivells d'edat, de manera que la visita al Fòrum permeti parlar, mirar, escoltar, jugar, passejar, llegir, actuar, prémer tecles... a cadascú a la seva mesura i manera.

Què es podrà trobar al Fòrum?

Fem, a continuació, una breu descripció de les activitats més rellevants que es faran al Fòrum, les quals es recomanen en les visites escolars i que són també per a tots els públics:

El món on m'agradaria viure: Exposició de treballs de les escoles i instituts. S'hi podrà veure una selecció de les obres lliurades per les escoles i els instituts. La immensa majoria dels treballs realitzats mereixerien estar exposats, però la gran quantitat dels que s'han rebut ha obligat a fer-ne una tria procurant que sigui representativa del treball fet per tots i que mostri als visitants, grans i petits, l'opinió i les realitzacions dels ciutadans més joves.

L'exposició és situada en l'espai anomenat *Fira*, molt a prop d'una de les entrades al recinte, i consta de dibuixos, textos, murals, objectes i vídeos realitzats pels nois i les noies.

Els treballs s'han classificat en vuit àmbits:

1. Dialoguem i observem.
2. Coneguem les cultures.
3. Llengües i llenguatges.
4. Coneguem i respectem la natura.
5. Treballem per un món sostenible.
6. Construïm la pau.
7. Treballem per un món just i solidari.
8. Vulguem un món en pau.

A l'exposició hi haurà textos, dibuixos, objectes plàstics i vídeos, a més de representacions teatrals o concerts que es faran en directe a l'*speaker's corner*, situat en un angle del mateix espai. Temps necessari aproximat *20 minuts*.

Espectacles

La paraula de cent països. Titelles Marduix ofereix un muntatge sobre aquesta obra que Marta Mata ha escrit com a continuació *del país de les cent paraules*, i que és un dels materials que es varen enviar als centres de primària per treballar els valors del Fòrum. Es farà per

a les escoles del 9 de maig al 18 de juny, el mateix temps que durarà l'exposició esmentada. Durada:1 hora.

L'arbre de la memòria. L'arbre, font de vida, màgia i fertilitat, a càrrec d'Els Comediants, és un espectacle de carrer que convida a participar i defensa el medi ambient i la natura. Durada30 minuts.

El gegant dels set mars. Espectacle que explica com durant la construcció del recinte del Fòrum es va trobar un ésser de dotze metres d'alçada. El gegant es relaciona amb les persones que l'envolten i en tenen cura. Els sentiments d'amistat i de conservació de la natura són a la base de la realització. Durada 25 minuts.

Cercavila de dia. Desfilada d'invertebrats gegants i plantes que estimulen la reflexió sobre l'entorn natural i conviden a la participació.

Fantòtems. Marionetes gegants a la zona marítima. Es desplacen en barques i fan preguntes com les que sovint formulen els infants sobre la vida, el planeta i les persones. Durada:10 minuts.

Espectacles de carrer. Per fer viure la diversitat i la creativitat a tots els públics. N'assenyalem una mostra: Kavkaski Circus d'Azerbaidjan, Fanfarre tout terrain de França, Acrobats Oulad Sidi del Marroc, Pagelança-Dança dos Or de Brasil, Annibl de França, Dansa del Lleó de la Xina, Voladores de Papantla de Mèxic, Titelles sobre l'aigua de Vietnam. Durades diverses.

Hilando cuentos. Històries de tradició oral, de manera especial de l'Àfrica negra. Durada:45 minuts.

Grans exposicions

Veus. Dedicada a la diversitat lingüística i cultural i a la comunicació humana, amb gran quantitat de recursos interactius. Durada 30 minuts.

Ciutats, Cantonades. Les ciutats com a lloc de trobada de persones i cultures, de comunicació humana i d'intercanvi. Durada30 minuts.

Guerrers de Xi'an. Mostra de l'art funerari xinès que surt per primera vegada de la Xina. Durada 30 minuts.

Habitar el món. L'ocupació humana del planeta i els problemes que se'n deriven, des del punt de vista col·lectiu i individual. Durada: 40 minuts.

Haima. La durada de la visita a aquestes exposicions dependrà de cada grup.

Espai on s'ofereix un conjunt de mostres en la línia del propòsit de les Nacions Unides d'arribar al 2015 havent eradicat la pobresa, portat aigua potable arreu, escolaritzat tots els infants, aconseguit la igualtat de gèneres i vençut epidèmies devastadores. En aquesta línia trobarem a la Haima:

Jocs de llum i aigua. En l'espai de descans en una plaça verda.

Practopia: la ciutat de les solucions –Un Hàbitat. Pràctiques notables que han aportat solucions en el transcurs dels anys i a molts territoris.

L'aigua et parla –Agència Internacional de l'Aigua. L'aigua ens diu que, si no se'n té cura, pot produir malalties i catàstrofes humanes i naturals.

Biodiversitat –Programa de l'ONU per al Desenvolupament. Es pot eradicar la pobresa sense posar en perill la biodiversitat. Cal escoltar les comunitats locals perquè són les que coneixen el seu medi.

Consumeixes, decideixes –Programa de l'ONU per al medi ambient. Cal adequar els hàbits de consum de la humanitat a un estil de vida més sostenible per preservar els recursos naturals.

Comerç amb Justícia –Intermón-Oxfam, Alternativa 3, Setem. Conscienciació, a través de la mirada a les condicions de pobresa i explotació d'alguns països, sobre la necessitat de comprar productes de comerç just.

Banca Ètica –Finançament ètic i solidari. Caixers automàtics que

ens mostren que les nostres inversions poden tenir impacte social i econòmic especialment als països més necessitats.

Educació per a tothom –Mans Unides, Institució Paulo Freire. Alfabetització i educació per a tothom, com a clau per eradicar la pobresa i posar fi a conflictes basats en la incomunicació i la incomprensió.

No discriminació –SOS Racisme. La globalització permet intercanvis culturals, però fa aparèixer també noves formes de discriminació. Com caminar cap a la no-discriminació és un dels principals reptes de la humanitat.

Terra a la vista –Agència Espacial Europea. Planetari Municipal de Barcelona. L'observació de la Terra des de l'espai fa que se la pugui conèixer més bé i ajuda a prevenir catàstrofes naturals. L'exploració de l'univers fa que el puguem conèixer millor.

El sorral de la memòria. La diversitat és tan necessària per a la humanitat com la biodiversitat per a la natura. Com els ecosistemes, el patrimoni natural està amenaçat.

Ciutat invisible –ONG Quart Món BCN. Persones ciutadanes d'un quart món, que són invisibles en una ciutat.

Drets Humans, Drets Quotidians. Sobre la Declaració Universal dels Drets Humans.

Tallers

Objectes del món. Taller d'objectes d'arreu, tatuatges de henna i pentinats. Durada: 10 minuts.

Creacions col·lectives. Pintures murals i escultures. Durada: 10 minuts.

Danses i percussió. Exhibició de danses d'arreu amb participació del públic. Durada: 10 minuts.

Parc Musical. Instruments musicals de gran volum, construïts amb materials reciclats, per crear melodies i sons. Durada: 10 minuts.

Tallers d'Enginys. S'hi planteja un problema per resoldre amb tot tipus de materials. Durada: 20 minuts.

Grans construccions. Amb la participació de tots, i amb materials que s'utilitzen a diferents parts del món. Durada: 15 minuts.

Jocs

Construcció de joguines. Amb materials de reciclatge els visitants poden fer joguines de diferents cultures. Durada: 15 minuts.

Jocs de tauler. Per aprendre i jugar a jocs de tot el món. Durada: 20 minuts.

Esports tradicionals. Per veure i practicar esports tradicionals d'arreu. Durada: 90 minuts.

Talismans del món. Instal·lació que els visitants podran ampliar amb objectes de diferents cultures, comunitats o individus. Representen les esperances de persones de tot el món. Durada: 30 minuts.

Jocs d'aigua. Mil sortidors que varien d'alçada i de sons segons la intervenció dels visitants. Durada: 30 minuts.

Altres

La placa fotovoltaica. Captadora d'energia solar, amb dimensió d'un camp de futbol. A sota hi ha una exposició de vehicles que funcionen amb energies més sostenibles.

Els cubs de les bones idees. Repartits per tot el recinte, mostren realitzacions i invents de tot el món en la línia dels valors dels eixos del Fòrum.

Visites dels nois i noies d'escoles i instituts

Aquestes visites es fan en grups amb reserva prèvia. Els mestres i professores poden triar allò que considerin més interessant segons el treball fet.

S'aconsella una visita de 2-3 hores per als nens i nenes de tres a set anys. De vuit a divuit anys, la visita pot ser entre 4 i 6 hores.

Presentem una relació orientativa, que ajudi a triar segons cada edat:

Activitat	3-7 anys	8-12 anys	13-18 anys i adults
El món on m'agradaria viure: Exposició	x	x	x
La paraula de cent països		x	x
L'arbre de la memòria		x	x
El Gegant dels 7 mars	x	x	x
Cercavila de dia	x	x	x
Fantòtems	x	x	x
Espectacles de carrer	x	x	x
Hilando cuentos		x	x
Veus			x
Ciutats, cantonades		x	x
Guerrers de Xi'an		x	x
Habitar el món		x	x
Practopia: la ciutat de les solucions		x	x
L'aigua et parla		x	x
Biodiversitat		x	x
Consumeixes, decideixes		x	x
Comerç amb justícia		x	x
Banca ètica			x
Educació per a tothom		x	x
No discriminació			x
Terra a la vista		x	x
El serral de la memòria	x	x	x
Ciutat invisible		x	x
Drets humans		x	x
Objectes del món		x	x
Creacions col·lectives	x	x	x
Danses i Percussió		x	x

56 Diversitat cultural, sostenibilitat i pau. Fòrum 2004

Parc Musical	x	x	x
Tallers d'enginys		x	x
Grans construccions		x	x
Construcció de joguines		x	x
Jocs de tauler		x	x
Esports tradicionals		x	x
Talismans del món	x	x	x
Fotovoltaica	x	x	x
Els cubs de les bones idees	x	x	x
Participació en la fila 0 de diàlegs, amb inscripció prèvia ja tancada			x

I les persones adultes, què més hi podran veure?

Per a les persones adultes, a més de totes les activitats ressenyades, hi ha la possibilitat de:

- Participar en els diàlegs o congressos, amb inscripció prèvia.
- Participar en l'espectacle de la cerimònia inaugural, a càrrec de la *Fura dels Baus*, que es farà cada nit durant les 141 que dura el Fòrum.
- Assistir a concerts i espectacles durant tots els dies i les nits, segons la programació ja establerta a la pàgina web i la que es va actualitzant a la mateixa pàgina i als mitjans de comunicació.
- Participar en *Mapapoètic*, poema i acció diaris.
- Participar en l'*speaker's corner* fent preguntes a un orador diferent cada dia de 8 a 10 del vespre. Els oradors seran els conferenciant que participaran als Diàlegs.
- Tastar menjars de tot el món
- Comprar objectes d'arreu a les botigues.
- Visitar, en diferents museus de la ciutat, exposicions que tracten els valors dels eixos del Fòrum. Cada entrada al Fòrum té incorporada una entrada a un Museu.

Per a més informació, tant de visites d'escoles i instituts com

generals, passegeu-vos per la pàgina web www.barcelona2004.org, que s'actualitza periòdicament, on trobareu les dates de cada espectacle, concert, diàleg...

Tot això i més és el que s'ofereix als visitants amb el desig que la visita al Fòrum de moltes persones serveixi per avançar cap a una societat mundial més justa amb igualtat d'oportunitats per a tothom.

Opinió d'una mestra que exposa diferents veus crítiques sobre el Fòrum i que es mostren contràries a participar-hi. Amb diferents arguments es recullen els dubtes i les incògnites que suscita l'esdeveniment.

Tribulacions d'una mestra que ja no sap si és o no és progre

**Bruna
Vancells i
Collelldemont**
Mestra

La votació va ser secreta perquè un mestre ho va demanar. A l'escola on treballa només n'hi ha tres de mestres. Em refereixo a mestres homes. Unes quantes companyes no es van estar de rondinar de mala manera perquè ja s'havia fet molt tard i a aquelles hores calia sortir corrents per anar a fer el dinar i no entretenir-se fent paperetes i numerets. Amb el sistema de la mà enlaire se n'hauria fet molta via. És clar que amb el microones el tema del dinar ja no és tan dramàtic com en altres èpoques. Jo ho tinc fàcil perquè m'he de quedar per força al menjador de l'escola, però aquest és un altre tema. El cas és que el recompte de vots es va fer quan moltes ja marxaven i no va quedar del tot clar si quadraven el nombre de paperetes i de persones. De trapes, però, ni pensar-hi. Les mestres –i els tres xicots; bé, un ja és granadet– som bona gent.

Des d'aquell dia en què el claustre de l'escola va decidir per majoria no participar col·lectivament en les activitats del Fòrum de les Cultures 2004, em costa força dormir. Cada nit em desperto més d'una vegada. Fins i tot, nerviosa, vaig arribar a engegar la tele a les quatre de la matinada. Però ja no ho he fet més: el canal 3/24 ensenyava la visita de l'alcalde de Madrid a les obres del Fòrum! Ja em va estar bé, per engegar la tele a aquelles hores. *Cómo estás*, li preguntava en Clos.

Muy bien, feia l'altre. La conversa es va poder seguir només una mica de no res. Jo no ho estava gens, de *bien*!

Tot i que ja començo a ser grandeta, em tinc per una mestra *pencona* i la gent m'ho reconeix. La feina no m'espanta i sé que a l'escola ens hem de preocupar tant de fer llegir i escriure la mainada, com d'altres temes tan o més importants: que lluitin per un món en pau, que es respectin els uns als altres per sobre de costums, colors i creences, i que estimin la natura, aquest gran bé de Déu. Com podeu endevinar jo vaig votar que sí, i no ho vaig fer gens d'amagat perquè, tot i no ser de Barcelona, el projecte del Fòrum em feia bona peça, tal com diem al meu poble.

Coincideixo a les hores de pati amb una companya de cicle mitjà molt embolicada amb l'associació de veïns del seu barri. No cal que digui noms. Segur que la coneixeu perquè ha sortit moltes vegades a la tele empipada com una mona per culpa d'unes obres que s'han aturat sense explicacions de fa temps i el carrer de casa seva està panxa enlaire, amb pols, ferragots i brutícia. Va ser ella qui primer em va dir: «Bruna, tu ets de massa bona fe. Això del Fòrum no és tan bonic com sembla. No n'hi ha ni un pam de net!»

Renoi, com volíeu que dormís? Jo ja havia llegit als diaris que aquests del Fòrum havien tingut molts problemes de bon començament. Parlo de temps. Sí, ho recordo: una pila de dimissions que van fer força soroll; no se sabia massa de què aniria; se sentien espetecs de picabaralles cap a *palacio*, com deia la meva àvia, al cel sigui. La veritat és que jo ho seguia d'un tros lluny sense preocupar-me'n massa. Pensava que les coses s'havien arreglat força, últimament. La mestra de cicle mitjà em va deixar llegir el manifest de la Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona en què es mostren contraris a aquest gran espectacle de masses. Diuen que tot plegat és un gran decorat i que aquest no és el model de ciutat que convé i que a Barcelona hi ha encara molts i molts problemes que mereixen prioritat. I no només a Barcelona, al meu poble també. Però ja se sap, els de comarques ens hem d'aguantar! Jo sé que aquests de les associacions de veïns treballen molt. També m'he assabentat que més d'una ONG amb prestigi, dedicada a la lluita per la pau, ha fet creu i ratlla amb el Fòrum. Què passa aquí? He sentit a dir que no es podrà parlar dels problemes del País Basc. També he llegit un altre manifest, el d'un

congrés d'antropòlegs contraris al Fòrum. No us penseu que fossin quatre gats, eren més de sis-cents i provinents d'una trentena de països. Parlen *dels mals usos polítics de la diversitat cultural*, parlen de *paròdia destinada al consum de mases*, diuen que la cultura és una altra cosa. A Internet n'he trobat uns que diuen que l'autèntic fòrum de les cultures estava a les casernes de Sant Andreu! Tot plegat em nequiteja. Que n'és de complicat el món!

Una neboda meva que ha fet història contemporània a l'Autònoma, aquests dies m'ha deixat un llibre d'aquells de capítols curts que es poden llegir independentment. Mireu, aquesta mena de llibres m'agraden molt perquè arribo a casa tan rebentada que, quan em fico al llit i agafo un llibre, m'adormo a la tercera o quarta pàgina. El capítol d'avui m'ha vingut com anell al dit. Ho entendreu a la primera. Parla del parany de l'oblit, de la importància de no oblidar el passat. Us en copio un trosset: «Fins i tot el Fòrum de les Cultures 2004 i el reordenament urbanístic del sector marítim de la frontera entre Barcelona i Sant Adrià del Besòs s'emportarà, com el darrer temporal de llevant s'ha cruspit la sorra de les platges, la memòria del camp de la Bota, allí on hi havia el castell de les Quatre Torres –també conegut com l'Escola Pràctica d'Artilleria– i que els franquistes van fer servir com un camp d'afusellament.» L'autor diu que, si no és molt demanar, l'Ajuntament hauria de substituir la placa petiteta que hi ha perquè *la memòria dels vençuts es tradueix en un memorial de veritat* Jo ho penso sovint: els pactes de l'anomenada transició un dia s'hauran d'explicar.

Només em faltava aquesta. Tot plegat em fa obrir els ulls. M'ho diuen sovint: «Bruna, sempre vas amb el lliri a la mà.» El cas és que he volgut documentar-me i he remenat per allà on he pogut. Són molta més colla de la que no em pensava els que no veuen clar això del Fòrum. La denúncia més gran i clara que s'hi fa és que tot aquest *tinglado* no és altra cosa que una *legitimació simbòlica d'una gran transformació i especulació urbanística pura i dura*. I amb el vistiplau de massa institucions que amaguen massa complicitats amb massa multinacionals i amb massa diners en joc. És fortet, oi? Tranquil·les, que encara n'hi ha més: un col·lectiu d'arquitectes valora la bona arquitectura que s'hi està fent però denuncia que es faci *al servei de la reapropiació capitalista de la ciutat*. Parlant d'arquitectes, ja heu vist el darrer número de la revista *Quaderns*? L'he trobada a la

biblioteca del meu poble. A Barcelona la deuen vendre a les parades de les Rambles. S'hi analitza la transformació del territori vinculat al Fòrum. Si voleu que us digui tota la veritat m'ha costat força de capir. A Barcelona ho dieu això de capir? A més a més la lletra és molt petita i jo ja m'hauria d'haver fet repassar les ulleres. En aquestes alçades del curs, una no està per gaire filigranes intel·lectuals. Però em sembla haver entès que *el model de creixement*, *el model de participació ciutadana* i *el model ambiental* que han inspirat aquests canvis hi queden ben mal parats!

Els sindicats també hi han dit la seva. Un dels seus portaveus s'expressa així: «Cultura? Diàleg? Hipocresia i negoci!» Els sindicats més importants sembla que hi treuran el nas per allò de sortir a la foto i no quedar-ne al marge, però no n'estan gens convençuts. Més d'un col·lectiu que hi serà present ho farà després de difícils debats interns; prendre aquesta decisió no els ha estat gens fàcil.

Amb el tema dels socis i patrocinadors del Fòrum també em fan ballar el cap. Se'n diuen de tan grosses! Que si estan vinculades a la fabricació d'armament, que si són líders en contaminacions de tota mena, que si hi ha empreses involucrades fins al coll en explotacions laborals i infantils... Acabarem que no ens podrem refiar de ningú. També es figuren amb *la caixa*. I tan contenta que vaig estar jo quan el director de l'oficina del poble ens va regalar les copes per al campionat comarcal de bàsquet!

Oi que enteneu per què em costa dormir? A l'escola ja fa anys que en fem de debats i d'exposicions i de festes a favor de la pau i de la convivència i del medi ambient! És clar que sempre anem amb una sabata i una espadenya, i amb pocs metres de paper d'embalar, quatre retoladors i, si voleu, uns quants *Power Point*, intentem captivar i motivar el personal. Estic segura que amb pocs recursos quatre gats que som hem fet feina molt ben feta. Us agradaria veure com a la nostra escola conviuen respectuosament mainada de tots colors. En tenim molts, potser més que a moltes escoles de la capital. Però, ara, el que sembla que és moda són els grans i espantosos *shows* de llum i color que embadaleixen i arrossegueu milers i milers d'espectadors. I diuen que vindran els personatges més famosos del món. Vosaltres creieu que tot plegat pot ser una gran mentida? Què feu a les vostres escoles? Els expliqueu a la mainada tot aquest guiri-

gall? Aquest curs estic amb els de sisè. Els nens, potser no tant; però les nenes, la majoria, no tenen un pèl de tontes i no es deixen enganyar amb facilitat. Et fan cada pregunta!

El dia que l'Ajuntament de Barcelona va organitzar la jornada de portes obertes a les instal·lacions del Fòrum, sembla que va ser un gran èxit. Jo ho vaig llegir al diari i, mireu, al cap de poca estona, sense saber com, em vaig imaginar que el senyor Clos era l'home de negocis d'aquell quart planeta que visita el Petit Príncep. Ho recordeu? El tinc a mà, el llibre. Us ho copio. «Tres i dos fan cinc. Cinc i set, dotze. Dotze i tres, quinze. Quinze i set, vint-i-dos... Uf! Total fa, doncs, cinc-cents un milió, sis-cents vint-i-dos mil, set-cents trenta-un.» Milions de què? Xifres amunt, xifres avall! Que si tants milions de visitants, que si tantes entrades venudes, que si superarem les xifres previstes. No, no. El Petit Príncep *tenia sobre les coses serioses idees molt diferents de les idees de la gent gran* Per cert, ja ho sabeu, oi, que han trobat un fragment de l'avió de Saint-Exupéry?

Ja la sento. Quan la mestra de cicle mitjà llegeixi aquestes ratlles li faltará temps per venir a fer-me la guitza: «Bruna, en els temps que vivim, tornar a parlar del Petit Príncep és fer el ridícul.» Un dia em va dir: «Nena, t'has de posar al dia. Ara s'ha de parlar de des-cons-trució.» No sé pas què volia dir amb aquella pompositat sil·labejant.

No us vull atabalar gens més. Us dono les gràcies per haver-me escoltat, o llegit, millor dit. Sempre va bé poder-te esbravar una miqueta. Ara potser sí que ja enteneu les meves tribulacions. Entre el Fòrum de les Cultures que uns diuen que *de cultura res*, entre la *re-apropiació capitalista* de la ciutat i la imprescindible *desconstrucció*, jo, pobreta de mi, com deia aquella, no puc dormir.

Si ara fos a fer, em sembla que també votaria que no. Algú potser pensarà que això ho dic perquè no sóc de Barcelona. Vés a saber. El que ja no sé és si sóc progre o no en sóc. Però estic ben convençuda que es pot viure i conviure amb tota dignitat –i ser una bona mestra– sense ballar plegats al so que alguns decideixen que ara toca.

DICCIONARIS, ALBERTÍ

5 EINES CLAU AL SERVEI DE L'ENSENYAMENT

DICCIONARI DE LA LLENGUA CATALANA IL-LUSTRAT (Gran)

880 **43.028** **947** **75.967**
pàgines entrades dibuixos accepcions

Preu Promoció Escolar
12,47 €

DICCIONARI DE LA LLENGUA CATALANA

37a edició
12,91 €

DICCIONARI DE LA
LLENGUA CATALANA

**NOVA
EDICIÓ**

Totalment
renovada i
actualitzada

DICCIONARI
CASTELLÀ-CATALÀ
CATALÀ-CASTELLÀ

DICCIONARI CASTELLÀ-CATALÀ CATALÀ-CASTELLÀ (Gros)

101.500 **40.543** **4.952**
entrades accepcions locucions
22a edició **36,96 €**

CASTELLÀ-CATALÀ/CATALÀ-CASTELLÀ (Mitjà)
16a edició. 15,51 €

**NOVA
EDICIÓ**

Totalment
renovada i
actualitzada

CASTELLÀ-CATALÀ/CATALÀ-CASTELLÀ (Petit)
13a edició. 11,03 €

ae ALBERTÍ, EDITOR

Bruc, 154 · 08037 Barcelona · Tel.: 93 207 18 87 · c/e: alberti.editor@mundifoto.com

Experiència detallada de l'arribada d'un nen cec de tres anys a l'escola. Es tracten els aspectes d'acollida, d'adaptació i la dinàmica escolar.

Experiència d'integració d'un nen cec a P3

Carme Bonet i López

Escola Gitanjali. Badalona.

A la nostra escola, sempre s'ha valorat molt positivament la integració d'alumnes amb necessitats educatives especials per l'enriquiment que representa per a la comunitat educativa; així, la notícia de l'arribada d'un nen cec va ser ben rebuda.

Quan la Junta de Matriculació va comunicar la seva arribada, des de l'equip directiu es van haver de definir diferents aspectes i iniciar diverses gestions:

Gestions administratives

a) Tutoria

La nostra escola, com moltes d'altres públiques, té força inestabilitat en la plantilla i es va valorar que la tutoria del grup de P3 (25 alumnes) l'havia d'assumir una persona definitiva al parvulari i amb

experiència en el nivell, per tal de poder iniciar el pla d'adaptació des del mes de juny.

La mestra d'EE seria el nexa amb les diferents persones que haurien d'exercir la seva tutoria durant tota la seva escolarització.

b) Recursos personals

L'experiència ens feia veure la necessitat d'ampliar el nombre de persones de reforç a l'aula per poder donar-li una bona acollida i facilitar la seva adaptació a l'escola i, sobretot, amb el grup de companys/es.

Pensant que aquesta organització no es podia mantenir durant tot el curs, es va demanar una vetlladora. Es va fer arribar la demanda a Ensenyament i el mes de setembre se'ns en va concedir una a mitja jornada (12,30 hores setmanals).

Es va gestionar amb l'AMPA una monitora de menjador que fes una atenció individualitzada als nens amb necessitats educatives especials de parvulari (a P4 hi ha un alumne amb problemes de mobilitat). També es va sol·licitar al Consell Comarcal una beca de menjador específica per a alumnes de NEE, la qual ha estat concedida.

c) Recursos materials

Com que s'havia d'adaptar material, es va demanar a l'equip directiu una dotació econòmica específica.

Treball tutorial

«Que difícil se'ns fa allò que ens és desconegut»...

Paral·lelament a les gestions anteriors, la mestra d'educació especial es va posar en contacte amb el C.R. Joan Amades (ONCE) per iniciar el treball de coneixement de l'alumne.

Es va decidir fer una trobada amb l'EAP de procedència per comentar el dictamen, una altra amb la llar d'infants, i una tercera amb la família i l'alumne. A finals del mes de maig vàrem fer la primera trobada amb Joan Amades i se'ns va facilitar bibliografia. La família va venir a l'escola una tarda i vam tenir-hi l'entrevista inicial (entrevista que fan tots/es els/les alumnes de P3).

Com que se'ns va informar que per donar seguretat és molt important anticipar, a finals de juny, quan les classes amb alumnes ja havien acabat, el nen va venir un matí a visitar la classe i el pati amb la tutora de Joan Amades i les mestres de P3 i d'EE del nostre centre.

Des de l'escola es va considerar que havia anat molt bé conèixer-lo, perquè s'havia establert el primer lligam afectiu que ens motivava a aproximar-nos al seu món: havíem d'aprendre moltes coses i entre els nostres llibres de lectura, aquest estiu, van estar els que ens havia facilitat en Joan Amades.

Pla d'adaptació

A l'escola:

El 5 de setembre l'alumne va tornar a venir a l'escola per anticipar l'espai, els recorreguts, etc.

Alguns elements de la classe estaven adaptats a ell amb diferents textures i rètols amb braille: cadira, penjador, taula...

L'adaptació de P3 a l'escola es realitza a partir d'un pla d'acollida en petit grup. Per facilitar-li l'entrada, ell arribava 15 minuts més tard que la resta, de manera que el grup ja havia iniciat l'activitat i la dinàmica era més tranquil·la. La vetlladora li prestava suport en totes les seves accions.

Els companys i companyes van viure amb molta normalitat la seva arribada. És molt ben acceptat per tots/es i no ha sorgit gelosia per part de ningú. Es relaciona bé amb el grup i té força amics. Es mostra molt afectuós i li agrada el contacte físic (agafar la mà, abraçades...).

Al servei de menjador:

Els primers quinze dies no es va utilitzar el servei de menjador a l'espera que el grup estigués ben adaptat. La setmana abans va visitar el menjador, la cuina i la sala de repòs on fan la migdiada. Va fer el recorregut, va conèixer les cuineres, monitores, la disposició de l'espai...

El primer dia es va fer coincidir amb el dia que venia la tutora de Joan Amades a l'escola per poder assessorar.

El segon dia, quan la tutora l'acompanyava al menjador, li queien unes grans llàgrimes, però no va manifestar verbalment el seu malestar pel fet d'haver-se de quedar.

Finalment, després d'una llarga conversa, va explicar que l'espantava el soroll que hi havia mentre dinava. Havíem oblidat anticipar aquest aspecte!

Els dies següents, a estones vam anar al menjador a esbrinar quins sorolls podia haver-hi. Ell els anava reproduint: cops amb les cadires, culleres que piquen el plat, etc., per poder-los identificar més tard. Ara s'hi troba més segur.

Dinàmica escolar

La mestra d'E. E. disposa d'una sessió setmanal per treballar individualment amb ell. La tutora del C. R. Joan Amades (ONCE) ve un matí cada quinze dies.

Aspectes curriculars:

A P3, el moment evolutiu dels infants ens ha fet plantejar una programació basada principalment en l'observació, l'experimentació i la manipulació. Aquest fet ha facilitat que la seva integració no representés un canvi metodològic. La funció de la vetlladora en aquest aspecte és fonamental ja que permet optimitzar l'atenció de l'adult cap al grup i cap a ell.

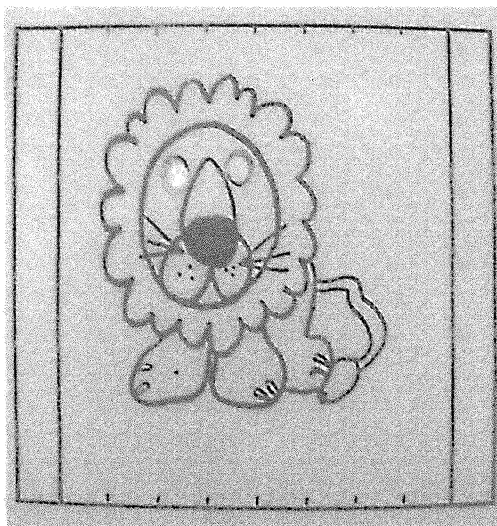
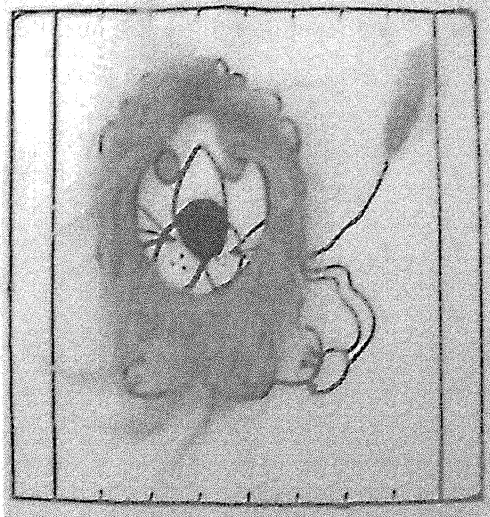
Ell té un ACI en els aspectes en què el seu dèficit el condiciona, però participa sense inhibicions en totes les activitats:

- El llenguatge verbal es treballa a través del diàleg i de la conversa col·lectiva, on la seva participació enriqueix el grup, ja que mostra un llenguatge molt ric en matisos.
- El descobriment de les possibilitats del propi cos es treballa a partir d'activitats motores i sovint es reforça amb elements sonors.
- L'espai escolar s'ha treballat sistemàticament i en aquests moments segueix diferents recorreguts a partir d'un punt fix, buscant sempre punts de referència:
 - De l'entrada a la classe (i a l'inrevés).
 - Del penjador a la cadira (i a l'inrevés).

– De la cadira a la pica (i a l'inrevés)...

A poc a poc va guanyant seguretat i autonomia.

De treball sobre paper (fitxes), a P3 en fem poc, però ha estat necessari adaptar-lo tot amb diferents textures perquè se-

68 Integració

gueixi al màxim la mateixa programació que la resta del grup com a fet integrador.

«Què fàcil pot ser fer-ho conegut»...

Com a tutora em preocupa no trobar la paraula adequada en aquell conte, no haver-li anticipat aquell soroll que l'es-

panta, no tenir la cinta de textura de ratlles per a aquella fitxa, no poder deixar de pensar: com ho faré?... Però, sens dubte, gaudeixo dia a dia dels seus aprenentatges, dels seus somriures i de les seves abraçades.

Estic contenta que estigui a la classe dels cargols.

L'article explica els avantatges d'una experiència de kinesiologia, a través de la qual, després de practicar-la diàriament i durant uns mesos amb els alumnes, es milloren les relacions interpersonals i el rendiment dels aprenentatges.

La kinesiologia, el plaer d'aprendre fàcilment

Isabel Compan Fernández

Professora de primària al CEIP St. Martí d'Arenys de Munt
E-mail: icompan@pie.xtec.es

Tònia Cortadellas

Metge a l'Associació NAMASTÉ
E-mail: tonitom@telefonica.net

Elisabeth Lumbarres Féraud

Professora de Ed. Infantil en CEIP Antoni Balmanya de Barcelona.
E-mail: elumbiar@pie.xtec.es

La kinesiologia o «gimnàstica del cervell» és la manera de començar la classe d'ençà la vam descobrir, perquè ens permet engegar, «posar-nos a punt», per començar la feina de manera agradable, facilitant i gaudint dels aprenentatges. Segons Paul Dennison, que als anys vuitanta va elaborar aquesta tècnica útil per millorar la nostra manera d'aprendre i de viure, «el moviment és la clau de l'aprenentatge».

A nosaltres, els mestres, aquest concepte ens és molt familiar. Sabem que s'aprèn fent, i en la mesura que experimentem anem fent nostres els coneixements que ens proporciona el món que ens envolta.

Així, cada dia quan arribem a classe fem «la gimnàstica del cervell» abans de començar el treball escolar pròpiament dit, com una manera d'entrar. El nostre ritual pot seguir un esquema com el se-

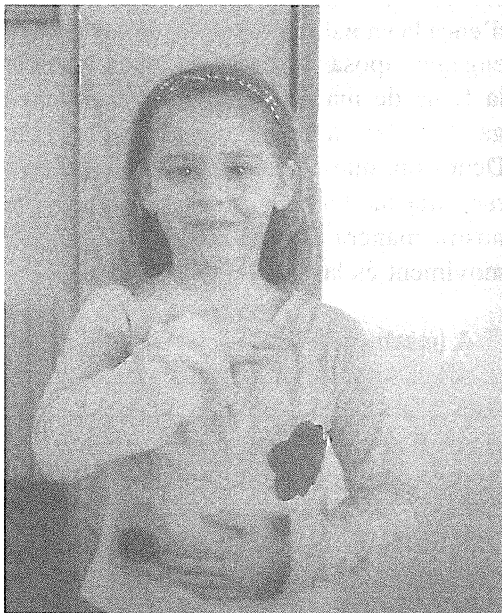
70 Kinesiologia

güent (encara que també podem anar variant):

- *Beure aigua*: En entrar a classe, els nens poden prendre l'aigua que els vagi bé (mastegant-la, assaborint-la), sobretot després del pati, quan vénen una mica suats.

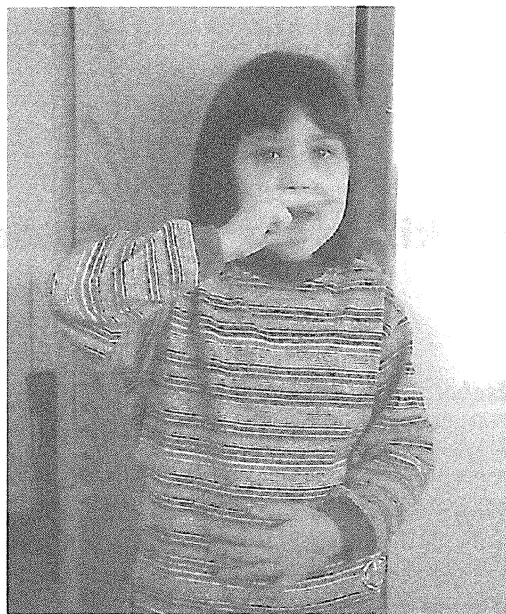
- *Connectors del cervell*: Fem un petit massatge en cadascun dels punts que connecten les diverses àrees del nostre cervell, tenint en compte les tres dimensions:

- *Lateralitat (per enfortir la connexió entre l'hemisferi dret i l'esquerre)*: Amb una mà fem un massatge (amb els dits polze a un costat i índex i cor a l'altre),

«Botons del cervell» - lateralitat (faciliten la connexió de l'hemisferi dret i l'hemisferi esquerre del cervell)

als dos clotets que hi ha a sota de les clavícules a prop de l'estèrnum mentre deixem l'altra mà sobre el melic. Després fem un canvi de mà invertint-les i col·locant-les a les mateixes posicions.

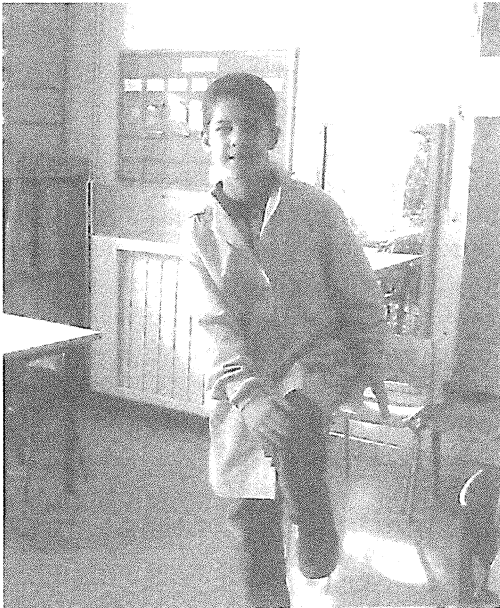

Connexió «dalt i baix» (connexió entre el còrtex i el cervell límbic)

- *Dalt i baix (connexió entre la part alta del cervell –còrtex cerebral– i la part baixa –cervell límbic i reptilià)*: Amb una mà fem un massatge (amb els dits índex i cor) sobre del llavi superior, al punt que hi ha entre el nas i el llavi i amb el polze freguem sota el llavi inferior, mentre deixem l'altra mà sobre el melic. Després fem un canvi de mà invertint-les i col·locant-les a les mateixes posicions.

– *Davant darrere (connexió entre la part anterior del cervell i la part posterior):* Amb una mà fem un massatge (amb els dits índex i cor) al còccix mentre deixem l'altra mà sobre el melic. Després fem un canvi de mà invertint-les i col·locant-les a les mateixes posicions.

• *Marxa encreuada:* Drets o asseguts, fem un moviment en el qual la mà esquerra toca el genoll dret i al pas següent és la mà dreta la que toca el genoll esquerre. Fem uns quants moviments (unes nou passes), i després canviem a un moviment homolateral en el qual la mà dreta toca el genoll dret i la mà esquerra el genoll esquerre. Repetim aquests dos moviments unes quantes vegades. Per acabar, tornem a repetir el moviment del principi encreuant

«Marxa creuada» (augmenta la connexió entre els dos hemisferis)

cames i braços. Podem representar aquests moviments amb les lletres X-II-X per tal de simplificar-ho al nostre esquema. Cal acabar sempre amb un moviment encreuat.

• *Ganxo de Cook:* En posició dret o assegut, encreuem les cames. Observant la cama que hi ha a sobre, encreuem els braços respectant a la part superior del cos el mateix braç que hem encreuat. Ens agafem els dits de les mans i dobleguem els colzes per tal de repenjar els punys així agafats sobre l'estèrnum. Fem unes quantes respiracions tenint en compte que, en inspirar pel nas, la llengua toca el paladar superior rere les dents incisives, i en espirar per la boca la llengua es relaxa i deixa passar l'aire. Respirem així unes quantes vegades (mínim nou) i acabem desplegant mans i cames deixant que les puntes dels dits de les mans es retrobin en contacte durant un temps mentre respirem de la mateixa manera.

• *Vuit mandrós* ○○: Dibuixem aquesta forma de manera que començant pel centre i tirant cap amunt dibuixem un cercle, i en tornar a passar pel punt inicial continuem per dibuixar l'altre cercle. Es va resseguint el dibuix inicial diverses vegades, fins que ens surti de manera fluida i el més harmònic possible. Podem dibuixar aquest símbol a terra, a l'aire, a la pissarra, en un full..., la cosa realment important és fer-ho de manera correcta implicant-hi el màxim de moviment corporal (fer el vuit movent tot el cos).

• *Gorra de pensar:* Amb cada mà fem un massatge a les orelles com si fossin de

«Frontal-occipital» (ajuda en situacions d'estrés. Relaxa)

plastilina i les volguéssim aplanar agafant-les amb els dits, partint del conducte auricular cap a fora. Repetim aquests moviments unes quantes vegades.

- *Frontal-occipital*: Col·loquem una mà al front i l'altra a la part occipital del cap. Respirem unes quantes vegades mantenint les mans en aquestes posicions tot invitant a relaxar-se.

- *El badall*: Amb els dits cor de cada mà fem un massatge sobre les articulacions de la mandíbula. És probable que es produeixi un badall encara que no imprescindible; és un signe positiu de relaxació. Al cap d'una estona ens estirem com fan els gats quan es desperten: potenciant al

màxim l'estirament de tots els músculs del nostre cos per tal de relaxar-nos.

En aquests exercicis hem invertit deu minuts de la nostra classe, però ens poden proporcionar una «posada a punt» que possibilita un rendiment superior tant a nosaltres (que fem la gimnàstica amb ells) com als nostres alumnes. Aquest és un exemple que es fa a la classe, tot i que se'n poden fer d'altres.

Què ens aporten aquests exercicis?

El fet de començar així les classes ens permet potenciar en els nostres alumnes:

l'atenció, el discerniment, la comprensió, la pràctica, l'assoliment, l'aplicació, la transferència de coneixements a diferents àrees del cervell.

Quan treballem amb alumnes d'educació infantil, hi ha moltes maneres d'establir l'esmentat ritual (sempre al començament de la jornada i/o abans de començar una tasca concreta, perquè podem aplicar-los per millorar el dibuix, l'escoltar, la concentració...). A l'aula de psicomotricitat es pot aprofitar per fer aquells moviments que requereixen més espai.

Les professores que fins ara hem aplicat la kinesiologia al parvulari hem obtingut resultats espectaculars, tant pel que fa al grup com individualment, en aspectes com l'autoestima, les relacions, la lectoescriptura, el càlcul mental... El que més ens agrada és que són els nens mateixos els qui ho demanen dient: «que no ens connectem avui?».

La kinesiologia forma part del *modus vivendi* i se l'apliquen espontàniament entre ells mateixos, als pares, companys que es belluguen...

Hi ha moltes maneres d'aplicar-la. Una manera de fer-la al parvulari pot ser que el/la protagonista de la setmana sigui el/la professor/a de kinesiologia i triï, dels exercicis que podem tenir dibuixats i penjats a les parets de la classe, tres o quatre que pensi que ens aniran millor... D'aquesta manera, fan servir la seva intuïció (aprenen a captar, a observar) i

se senten importants (augmenten la seva autoestima i seguretat). A més a més, quan anem a escoltar un conte, per exemple, es «preparen les orelles» (fem la gorra de pensar) per tal de sentir-lo i entendre'l millor.

Com funciona la gimnàstica del cervell perquè passi això?

Ho fa utilitzant els circuits interns del nostre cos. En activar i estimular aquests circuits neuronals mitjançant el moviment que proporcionen aquests exercicis específics, facilitem les connexions interneuronals ampliant la xarxa de comunicació entre les neurones. Això facilita la circulació de la informació i reforça el treball que pot fer el cervell. Al mateix temps es poden millorar deficiències del seu funcionament sobretot si es deuen a situacions d'estrès.

Què ens aporta als mestres i alumnes?

Hem comprovat que els nens, després de practicar aquesta gimnàstica de manera quotidiana durant uns quants mesos milloren les seves relacions interpersonals i el rendiment en els aprenentatges dels continguts escolars, perquè tenen accés més fàcil al 100 % del seu potencial.

S'han de fer sempre els mateixos exercicis i en aquest ordre?

El que presentem aquí és una mostra dels possibles exercicis que podem fer de manera fàcil a la classe. Només és un exemple. Les possibilitats d'exercicis són molt més àmplies i varien d'acord amb allò que ens interressi treballar. Així, si al nostre programa de classe hi ha previst treballar la lectura podem fer uns exercicis diferents dels que farem quan vulguem treballar el càlcul o la resolució de problemes o...

Cada quan hem de fer els exercicis?

És recomanable fer-los almenys dues vegades al dia, matí i tarda, però podem fer-los segons les nostres possibilitats reals: un cop al dia, o només les hores que tenim classe amb un grup d'alumnes... És millor fer-los, encara que sigui poc, que deixar-los de fer.

Com es pot aprendre la kinesiologia?

Des de 1996 s'estan fent curssets a les escoles d'estiu de Rosa Sensat i el 2003 també en el Maresme. També es fan curssets a l'hivern. Podeu adreçar-vos a qualsevol d'aquestes entitats o demanar-los al vostre Centre de Recursos perquè en faci algun. Tot és possible. Fins ara, són Philippe Bombeeck (fisioterapeuta i kinesiòleg) juntament amb Tònia Cortade-

llas (metge i kinesiòloga) que fan aquest treball.

Amb els mestres que han fet la formació inicial i que ho apliquen a l'aula s'ha constituït des de 1999 un grup de treball a Rosa Sensat que es reuneix una vegada al mes.

L'Associació NAMASTÉ proposa un treball individual i de grup a nenes amb dificultat d'aprenentatge, i als seus pares.

L'autora argumenta en el seu article sobre la necessitat d'una formació científica, entesa com «la formació científica necessària per actuar com a ciutadans responsables en una societat democràtica.»

La formació científica

Teresa Escalas Tramullas

Institut de Ciència i Tecnologia Ambiental
Departament de Didàctica de la Matemàtica i de les
Ciències Experimentals
de la Universitat Autònoma de Barcelona

La formació de les persones no es pot entendre sense la formació científica, en el moment en què superem les idees de les dues cultures, per entrar en una època en què, per sobre de la inter- o supradisciplinarietat, estudiem el funcionament del món i de la societat des del punt de vista global i complex. Necessitem una formació que ens faciliti disposar i desenvolupar els coneixements necessaris per comprendre i interpretar el món físic i social en el qual vivim, i per participar en les decisions que condicionaran la nostra forma de viure ara, i la de les generacions que vindran. Per a això necessitem una ciutadania formada en les ciències i la tecnologia, capaç d'interpretar, prendre decisions i aportar idees que ens facin avançar cap a un món en el qual la qualitat de vida sigui millor per a tots.

En aquest text introduiré, en primer lloc,

unes idees sobre la situació de la ciència a la societat actual i presentaré, en un segon punt, un estudi sobre la percepció de la ciència per part de la societat, en què es reflecteix la manca d'informació i d'esperança en les aportacions de la ciència a la societat. En el tercer punt presentaré i faré uns comentaris sobre les estratègies per millorar les relacions entre la ciència i la societat i, finalment, analitzaré una proposta d'alfabetització científica, entesa com la formació científica necessària per actuar com a ciutadans responsables en una societat democràtica.

1. La ciència i la societat actual

Fa gairebé 110 anys que, en el seu laboratori, Henri Becquerel, meravellat per la fosforescència de les sals d'urani, s'interrogava sobre el seu origen. Així va descobrir unes radiacions fins aleshores desconegudes; tot i que eren invisibles, travessaven el paper negre que embolicava una placa fotogràfica i la velaven. Es tractava de la radioactivitat. A partir d'aquest fet, hem viscut el segle XX, el de les més espectaculars descobertes científiques.

El desenvolupament de la ciència i la tecnologia ha capgirat les concepcions que tenim sobre tot el que ens envolta. Passat un segle de la descoberta de Becquerel i cinc segles de la revolució copernicana, les observacions del telescopi espacial Hubble continuen eixamplant-nos els límits de l'Univers, els acceleradors de partícules

poden reproduir les condicions dels primers instants d'existència de la matèria i milers de satèl·lits reflecteixen el que succeeix en tot moment en qualsevol extrem de la Terra.

Els canvis en la nostra forma de viure no són menys impactants: combatem la fam, el fred i la calor, desafiem les plagues i les epidèmies i disposem de màquines que ens estalvien la duresa del treball.

La gran expansió que ha experimentat la ciència no ha estat, tanmateix, la solució dels problemes per a la major part de la humanitat i, per una altra banda, alguns fets molt negatius que es relacionen amb la ciència, com són el desenvolupament de l'armament, els accidents nuclears o la contaminació per productes tòxics, generen una actitud de desconfiança entre la societat.

A l'actualitat, sorgeix una visió crítica de la ciència i ens demanem què és el que aportarà per controlar el creixement demogràfic, evitar la degradació dels medis naturals, afavorir el procés de desarmament, millorar la qualitat de vida de les poblacions i controlar les malalties que encara s'estenen.

Tanmateix, i en contraposició a la incertesa pròpia dels coneixements científics, la ciència gaudeix d'un alt nivell de reconeixement i d'una credibilitat que difícilment deixa lloc al dubte. La ciència genera expectatives de solucions als greus problemes socials.

Les espectaculars aplicacions de la ciència han desvetllat molt interès entre els que hem vist canviar, dia a dia, la nostra forma de viure. Però, tot i que les nostres activitats diàries es desenvolupen en un context altament tecnificat, els nostres coneixements són molt limitats. Cuiem amb ones invisibles i ens comuniquem mitjançant els satèl·lits, però ignorem els principis més bàsics que han facilitat aquests avenços.

Millorar la formació científica és un repte per al futur, en el qual haurem d'integrar coneixements. El segle XXI ja va començar amb una visió complexa de la realitat: Quin era el primer dia del mil·lenni? La història, les matemàtiques, l'astronomia, la percepció de la societat... van aportar complexitat a les respostes a aquesta pregunta. Sembla que, iniciat el tercer mil·lenni, s'ha de mantenir i fins i tot aprofundir en la complexitat en el tractament de la ciència. La maduresa de les disciplines científiques els ha de permetre contribuir, integrar, crear inèrcies per construir uns coneixements per sobre d'elles mateixes a fi que ens ajudin a conèixer els sistemes i el funcionament del món integrant tots els coneixements.

La vitalitat de la ciència implica que el seu aprenentatge i la seva divulgació siguin tasques apassionants, que requereixen la utilització de nous recursos i nous mètodes. En aquest objectiu, actualment hi participen conjuntament els professionals de l'ensenyament, de la comunicació i els científics que, conscients d'aquesta situació, han afrontat el repte de fer extensius

els coneixements científics a tota la població.

Com a resultat, al nostre país, tenim a més d'un sistema educatiu obligatori, una mostra extensa de manifestacions, en què podem incloure la introducció d'articles de ciència als diaris, la inclusió de programes a les televisions, els programes, comentaris i entrevistes a la ràdio, la fundació i actualització de museus d'alta qualitat, l'organització d'exposicions, la publicació de llibres en diverses col·leccions, i altres programes per a la difusió de les ciències.

A l'hora que es comença a reclamar la informació i creix l'interès per la ciència, els qui prenen decisions polítiques sobre la recerca, i els que hi treballen, cada vegada són més conscients que necessiten un suport social; és imprescindible que es produeixi un *feed-back*, que els doni suport, els critiqui, els suggereixi i els exigeixi d'acord amb les seves necessitats. Cal trobar els mecanismes perquè es produeixi.

La formació i la divulgació científica han d'aportar els elements per construir el pont que comuniqui, en una i altra direcció, la comunitat científica amb la resta de la societat. El seu paper és, sens dubte, molt complex, ja que no es limita a donar suport per a la transmissió d'informació, sinó que ha d'establir i mantenir les relacions entre diferents sectors socials: el públic general, els qui estan directament involucrats en el desenvolupament de la ciència i els qui prenen decisions sobre política científica.

El camí que ens cal recórrer en la formació científica encara és llarg: així ho reflecteixen els estudis realitzats a Europa, als EUA, i a Iberoamèrica, en els quals es reflecteixen problemes: tot i que els ciutadans confien en la ciència, desconeixen el seu contingut i manifesten no tenir fàcil accés a la informació en aquest camp. I encara ni es pot parlar de la participació social en les polítiques científiques: no existeix.

Molts estariem d'acord que la mateixa ciència, amb la metodologia de recerca que li és pròpia, és la que ha d'aportar les bases per trobar els millors mètodes i tècniques per a l'aprenentatge i per a la comunicació: per divulgar-se. És necessària la realització de projectes de recerca en el camp de l'ensenyament i de la divulgació, que delimitin clarament els objectius i ens permetin trobar els suports i els mètodes més adequats.

2. La percepció social de la ciència

El «Proyecto Iberoamericano de Indicadores de Percepción Pública, Cultura Científica y Percepción Ciudadana» va publicar, el gener de 2003, els resultats d'un estudi en el qual es mostra el que manifesten els ciutadans sobre la seva percepció social de la ciència, sota set perspectives. Tot seguit exposem una síntesi de les conclusions, publicades a la revista electrònica *Revista Iberoamericana de Ciencia, Tecnología, Sociedad e Innovación*.

- **Representació social de la ciència.** La ciència és una història de grans descobertes, d'avenços tecnològics, i benefactora del ser humà. Les imatges negatives tenen menys valoració que les positives.

- **Utilitat de la ciència.** És el principal motiu de la millora de la qualitat de vida, però no pot solucionar tots els problemes, es percep limitada.

- **La imatge de la ciència com el coneixement legítim.** Es fa èmfasi en la racionalitat i es disposa la confiança en la ciència.

- **La ciència a la vida quotidiana.** L'afirmació «el món de la ciència no és comprensible per a tothom» produeix la meitat de respostes en acord i desacord.

- **La ciència i la tecnologia com a fonts de risc.** La major part creu que els beneficis són superiors als riscos, però manifesten preocupacions respecte a l'armament i determinats temes de recerca.

- **La imatge dels científics i de l'activitat científicotecnològica.** Es pensa que la recerca científica és vocacional, però respecte a si la política científica ha d'estar només en les mans dels científics, hi ha divisió d'opinions.

- **Percepció de la ciència i la tecnologia local.** Es manifesta que existeix «una mica de ciència i tecnologia en algunes àrees», però que els pressupostos són molt insuficients. I també que els

resultats serveixen, però no es difonen.

D'altra banda, els resultats de l'«Eurobaròmetre», estudi realitzat per encàrrec de la Unió Europea, publicats el 2003, destaquen que existeix un més gran interès pels coneixements de ciències econòmiques i socials que per les ciències de la vida i atribueixen com una de les causes d'aquest fet a la manca d'atractiu dels cursos de ciència i a la manca de perspectives laborals i salarials de les carreres científiques.

La percepció de la ciència, tal com reflecteixen aquests estudis, està lligada a una certa mitificació, desconeixement i recel i, sobretot, no es veu connectada amb la vida de les persones ni es pensa en la possibilitat o necessitat d'implicació i participació per part dels ciutadans.

3. La formació científica dels ciutadans, cap a on ha d'anar?

L'estat de la ciència a la societat actual i l'anàlisi de la percepció pública de la ciència ens fan veure la necessitat de trobar nous camins de cooperació entre la ciència i la societat. En aquest sentit, el document «Ciència i Societat. Cap a una nova forma de cooperació», de la Comissió Europea, publicat el 2002, proposa una estratègia política per aconseguir-la. Aquesta estratègia es basa en tres punts:

- ***Promoció de l'educació i la cultura científica a Europa***

La ciència i la tecnologia, en primer lloc,

han de convertir-se en quelcom més familiar per als ciutadans. Amb aquesta perspectiva, serà fonamental reforçar la presència de la ciència i la tecnologia en els mitjans de comunicació i els àmbits docents, amb la finalitat d'estimular l'esperit emprenedor dels joves i l'atractiu dels estudis i carreres científiques, i de fomentar el diàleg entre l'esfera de la ciència i la societat. Es proposen tres àmbits d'acció:

- *Sensibilitzar el públic:*

Difusió de la informació científica pels mitjans, esdeveniments com les setmanes de la ciència, i informació sistemàtica de la recerca al públic general.

- *L'educació i la professió científica:*

En una societat del coneixement la democràcia s'exigeix que els ciutadans disposin d'una cultura científica i tecnològica bàsica. La seva adquisició i actualització s'han tornat tan imprescindibles com l'alfabetització o l'aprenentatge del càlcul. Ara bé, a part d'aquests coneixements generals, Europa ha de disposar d'un col·lectiu de científics que li permeti garantir el desenvolupament socioeconòmic. Però aquest no és el cas d'avui en dia. És necessari, d'una banda, despertar l'interès dels joves per la ciència, donant a cada alumne els coneixements bàsics per esdevenir ciutadans actius, pel que fa a les seves decisions en els temes científics; i, de l'altra, incitar-los a emprendre carreres científiques.

Les metodologies per a l'ensenyament tenen un impacte significatiu en les actituds dels joves davant de les disciplines científiques; es tracta, per tant, d'afavorir el desenvolupament i l'experimentació de mètodes pedagògics destinats a estimular l'interès dels joves per la ciència, com per exemple, mitjançant programes interdisciplinaris i innovadors als centres, que resultin més atractius als estudiants.

– *Diàleg amb els ciutadans:*

La cultura científica i la disponibilitat d'informació són insuficients per a una bona relació ciència-societat; cal establir un vertader diàleg. En aquest diàleg, hi han de debatre totes les parts: científics, indústria, consumidors i autoritats públiques.

• ***Elaborar polítiques científiques més properes als ciutadans***

La ciència, la tecnologia i la innovació han de respondre a les aspiracions dels ciutadans i per a això cal una discussió social anticipada a les qüestions del futur.

• ***Incorporar una ciència responsable a les diferents polítiques***

Reforçar la base ètica de les activitats científiques i tecnològiques, així com detectar i avaluar els riscos inherents al progrés.

4. Una proposta d'alfabetització científica

Als Estats Units, l'any 1995, l'informe sobre l'estat de la ciència a la nació, elaborat per encàrrec de la presidència (en aquell moment el president Clinton), una vegada més reflectia el desconeixement i l'allunyament dels ciutadans respecte a la ciència i als científics. Davant d'aquest fet, la societat, i en especial l'American Association for the Advancement of Science (AAAS) (representant del món de l'ensenyament, de la recerca i dels professionals de la ciència), es van plantejar un gran projecte, que rebé el nom de «Science for All Americans, Project 2061». Aquest any, el 2061, és el de la propera visita del cometa Halley a la Terra.

El projecte 2061 pretén aconseguir, en aquesta data llunyana, però començant el camí des del seu inici, l'alfabetització científica de tota la societat. No només té un àmbit nacional, ja que es tradueix a diverses llengües, i em sembla un bon exemple, sobretot pel que fa a la metodologia amb la qual s'ha construït.

La necessitat de l'alfabetització científica es basa en la consecució d'un nivell millor en el funcionament de la societat democràtica: es desitgen uns ciutadans responsables en la presa de decisions, tant pel que fa a les seves pròpies vides, com a aquelles que estan relacionades amb el funcionament de la societat. En una societat basada en el coneixement i en les aplicacions tecnològiques, per aconseguir aquests objectius és necessari disposar

d'uns coneixements i d'unes capacitats mínims en aquests camps.

Es pretén que tots els ciutadans puguin comprendre els continguts de les notícies i els reportatges de ciència que apareixen als mitjans, puguin tenir un criteri i una capacitat crítica enfront dels avenços de la ciència, i estiguin estimulats per participar en la construcció de la societat i dels coneixements científics.

Es posa en relleu el desenvolupament d'hàbits i capacitats relacionats amb problemes que inclouen l'evidència, les consideracions quantitatives, els arguments lògics i la incertesa; amb l'habilitat de pensar críticament i lliurement, lluny dels dogmatismes i de les supersticions, i sense visions simplistes dels problemes complexos.

Pel que fa a la metodologia del projecte 2061, ha cercat el consens i les aportacions dels diferents estaments científics i socials. Ha estat desenvolupat per àmplies comissions, entorn a l'AAAS, i totes les aportacions han estat revisades i consensuades per col·lectius molt amplis en els quals han participat representants socials molt diversos.

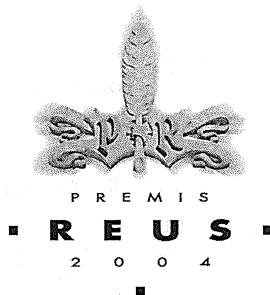
Les recomanacions que conté el projecte pretenen fer un canvi molt a la llarga, i inclouen criteris per seleccionar continguts i per avançar en les metodologies. Per exemple, alguns dels criteris són: la utilitat personal i social, la generació de responsabilitat social, el valor intrínsec dels coneixements en la història i en la

tecnologia, i el valor filosòfic i l'enriquiment de la infantesa i de la joventut.

5. Conclusió

La conclusió d'aquesta presentació és a les vostres mans, a les vostres ments i a les vostra tasca professional, com a mestres. Podríem formular-la com una resposta a les preguntes:

La formació científica dels nostres ciutadans, a l'escola, als centres de secundària, a les universitats i al carrer, millora la percepció de la ciència? Prepara i facilita a participar en la construcció dels coneixements? Estableix un pont entre el món de la ciència i la ciutadania?

V Premi a la Recerca i la Innovació Educatives Angeleta Ferrer i Sensat

L'Àrea d'Educació i Família de l'Ajuntament de Reus convoca la cinquena edició del Premi Angeleta Ferrer i Sensat per incentivar la recerca i la innovació educatives d'aquells/es professionals que treballen, individualment o en grup, a partir d'una anàlisi de la seva experiència en els diferents àmbits educatius, formals o no formals, en qualsevol àmbit de la vida col·lectiva, i que contribueixen a la millora qualitativa de l'educació i a la renovació pedagògica.

PARTICIPANTS

Poden participar-hi els/les professionals de l'educació de tots els nivells i àmbits de l'educació formal i no formal dels Països Catalans.

TEMÀTICA

Els treballs presentats han de ser inèdits i reflectir el procés d'elaboració, implementació i avaluació d'una experiència educativa innovadora, ben fonamentada i fàcilment generalitzable.

IDIOMA

Els treballs s'han de presentar en llengua catalana.

PRESENTACIÓ

- Cal presentar tres còpies del treball en format paper o en suport informàtic (Word) i fer-hi constar un lema o pseudònim. Es pot acompanyar de material complementari (CD-ROM, vídeo...).
- S'hi ha d'annexar una sinopsi amb una extensió mínima de 5 pàgines i màxima de 10.
- El treball s'acompanyarà d'un sobre tancat, a l'exterior del qual figurarà el lema o pseudònim que consta en el treball. A l'interior del sobre s'indicaran el nom i cognoms, el NIF, l'adreça i el telèfon de l'autor/a o autors/es i un breu currículum.

TERMINI I LLOC DE PRESENTACIÓ

La data límit de presentació dels treballs serà el 15 d'octubre de 2004, abans de les 12 h, i es faran arribar a l'Oficina d'Atenció Ciutadana de l'Ajuntament de Reus (plaça del Mercadal, 1, 43201) a nom de jurat del V Premi a la Recerca i la Innovació Educatives Angeleta Ferrer i Sensat.

PREMI

El premi està dotat amb 3.000 € al treball guanyador.

JURAT

El jurat estarà constituït per professionals de l'àmbit educatiu designats per l'Àrea d'Educació i Família de l'Ajuntament de Reus.

- Empar Pont i Albert, tinenta d'alcalde delegada d'Educació i

Família de l'Ajuntament de Reus, que presideix el jurat.

- Àngel Pio González Soto, director de l'ICE, de la URV.
- Carme Tomàs Martorell, en nom de l'Associació de Mestres Rosa Sensat i directora de la revista *Perspectiva Escolar*.
- Enric Valls Giménez, professor de la URV.
- Misericòrdia Nomen Xatruch, representant el sector de directors de secundària pública del Consell Escolar Municipal.
- Núria Güell Giménez, representant el sector de professors de formació d'adults del Consell Escolar Municipal.
- Encarna Rega Molina, tècnica d'educació de l'Àrea d'Educació i Família.
- Raquel Prius Sardà, cap d'Ensenyament i Assessorament Lingüístic de l'Ajuntament de Reus que actuarà com a secretària, amb veu i sense vot.

El jurat podrà atorgar mencions d'honor i/o fins i tot declarar el premi desert. El seu veredicté serà inapel·lable.

LLIURAMENT DEL PREMI

El lliurament del premi tindrà lloc entre els dies 20 de novembre i 4 de desembre de 2004.

DIPÒSIT

Els treballs no premiats es podran recollir a l'Àrea d'Educació i Família durant els tres mesos següents al lliurament del premi o es tornaran a qui n'acrediti ser l'autor/a o autors/es.

CONDICIONS ADDICIONALS

- La participació en aquest concurs pressuposa l'acceptació de les bases.
- Cada participant pot presentar més d'un treball al premi.
- El guanyador es compromet a cedir a l'Ajuntament de Reus els drets de propietat intel·lectual d'exploració de l'obra, per a la qual cosa haurà de signar el corresponent document de cessió com a condició d'eficàcia de l'acord del jurat.
- L'autor/a o autors/es hauran de fer constar la referència "treball guanyador del V Premi a la Recerca i Innovació Educatives, Angeleta Ferrer i Sensat, Premis Reus 2004. Àrea d'Educació i Família, Ajuntament de Reus", en el cas que es faci qualsevol tipus de difusió del treball guanyador.
- L'import del premi estarà subjecte a les retencions legalment establertes.
- L'organització resoldrà les qüestions no previstes en aquestes bases.

AJUNTAMENT DE REUS
EDUCACIÓ I FAMÍLIA

Entrevista a Mónica Alberini, de la fundació argentina per a la prevenció i anàlisi de la violència (FIPAV), que ha mostrat la seva forma d'intervenció en diversos centres educatius de Catalunya.

Educar per a la prevenció

Mònica Garcia Mariñoso

FIPAV són les sigles de la fundació privada «Formación e Investigación para la prevención y análisis de la violencia», una entitat amb seu a Buenos Aires i actualment també a Barcelona, la qual treballa, com indica el seu nom, per prevenir totes les formes de violència entre els adolescents a través de l'educació.

Els membres de FIPAV enfoquen el seu treball des d'una idea molt clara: el protagonisme dels joves. Partint d'aquest protagonisme, desenvolupen una estratègia basada en elements teatrals perquè els adolescents arribin a entendre les greus conseqüències d'alguns fets que succeeixen en la societat actual (la violència de tota mena i el consum de drogues, per exemple) i disposin d'algunes eines clau per evitar-los.

Perspectiva Escolar ha tingut l'opor-

84 Previsió de la violència

tunitat d'entrevistar Mónica Alberini, una de les fundadores i actual vicepresidenta de FIPAV, durant la seva estada a Barcelona per visitar algunes escoles i donar a conèixer les activitats que aquesta entitat fa sobretot a l'Argentina. Ha estat presentada a *Perspectiva Escolar* per Carme Sala, col·laboradora a Barcelona de FIPAV

Perspectiva Escolar (PE).— Com neix FIPAV?

Mónica Alberini (MA).— FIPAV es constitueix com a institució interdisciplinària l'any 1999, a partir del treball de professionals de diferents àrees, la majoria amb més de vint anys d'experiència, que volen investigar, analitzar i trobar camins de prevenció davant d'un problema quotidià com és la violència.

La violència té moltes manifestacions i amb el seu treball FIPAV ha definit dos conceptes clau per al treball preventiu: violència activa i violència passiva. Per violència activa entenem actituds com no respectar l'espai de l'altre, el seu cos o la seva casa. És una violència exercida sobre una altra persona i la seva expressió més extrema és la criminalitat. En contraposició, per tant, la violència passiva és aquella que s'exerceix sobre el propi cos. En aquest cas, les seves expressions més greus són les addiccions, les depressions i el suïcidi. El treball de FIPAV intenta incidir sobre aquests dos vessants de la violència.

PE.— Podríem dir, doncs, que l'objectiu principal de FIPAV és eradicar la violència?

MA.— En realitat, el nostre objectiu principal és educar en la prevenció de la violència. Per aconseguir-ho, convoquem les institucions socials, les administracions públiques, les escoles, les famílies i tota la comunitat educativa a prendre consciència plena de la gravetat d'aquests fets, que ocorren diàriament en la nostra societat. Per exemple, si analitzem les estadístiques dels últims anys sobre consum de substàncies tòxiques, de qualsevol substància tòxica per part dels joves, observarem que l'edat d'inici del consum és cada cop més baixa (entre els dotze i tretze anys, com a mitjana). En general, els joves comencen a consumir alcohol, tabac i drogues cada cop més aviat.

PE.— Potser és una conseqüència de la manca de límits, de la permissivitat envers els adolescents?

MA.— Un dels punts clau del treball de FIPAV és el concepte d'ordre, de límits ordenadors. No són límits autoritaris, perquè per a nosaltres l'autoritat es basa en el consentiment, en la negociació, en el diàleg... i no en l'autoritarisme. Sovint dic que l'adolescent pot pensar, estudiar i estimar si té un cap ordenat per la funció paterna. No em refereixo a la figura legal d'un pare, sinó a la funció ordenadora que, a través d'aquells elements que he dit abans, ajuda l'adolescent a créixer, a madurar i a ser capaç de prevenir els conflictes. I és aquí on FIPAV té moltes coses a dir, perquè treballa en el marc escolar per educar la prevenció.

PE.— Què enteneu per prevenció?

MA.— Per a nosaltres, prevenir és situar-nos en una etapa anterior a la producció d'aquests fets. Per fer servir les paraules d'un adolescent d'una escola secundària de Barcelona que hem estat visitant, «prevenir és actuar abans que les coses arribin». Com que ens preocupen els fets que involucren els joves, i sabem els alts nivells de risc que viuen els adolescents, nosaltres intentem actuar —intentem que els joves actuïn— abans que els arribin aquestes situacions de risc.

FIPAV intenta proporcionar les eines, la metodologia necessària perquè professors, mestres, pares i amics puguin detectar a temps qualsevol indici de conductes patològiques en els adolescents, per evitar danys reals que, si no s'hi intervé a temps, ben segur que es produiran. Volem canviar la història d'arribar tard la majoria de les vegades.

PE.— *Has esmentat que intenteu proporcionar instruments per a la prevenció a tots els col·lectius de l'entorn dels joves. Quina mena d'instruments feu servir per a la prevenció?*

MA.— En primer lloc, intentem crear una xarxa de prevenció entre mestres, pares i estudiants a través de tallers de formació per a pares, directors de les escoles, mestres i tutors. Hem creat, a l'Argentina, la primera escola de formació de formadors per a la prevenció escolar.

Ahora, també fem tallers de prevenció per a infants i joves a partir dels deu anys. La idea de fons és que ells en siguin els

protagonistes absoluts. De fet, la nostra feina va sorgir de la necessitat que teníem d'aconseguir que els joves parlessin, i que ens expliquessin —i s'expliquessin— algunes de les seves preocupacions. Però volíem que parlessin sense envair el seu espai, escoltant-los, contenint-los i, sobretot, respectant-los.

PE.— *Un mètode basat més en la vostra escolta, en l'escolta de vosaltres cap a ells, que no pas en una intervenció vostra donant informació...*

MA.— Sí, sovint les intervencions de molts dels professionals que treballen en aquests àmbits consisteixen a donar informació. Per exemple, un cas típic és el de proporcionar informació sobre les drogues. A vegades, la informació fins i tot és excessiva, perquè els adolescents ja en tenen molta. No és això el que resol les situacions de risc. Tornant a la droga, sovint els adolescents es droguen perquè en determinat moment senten un dolor, tenen un problema. El que és important és que no arribin a la droga, sinó que els seus problemes es puguin resoldre abans. Però això no és fa només proporcionant informació. Els joves pensen «un altre cop més i més informació..., un altre cop ens parlaran d'això, d'allò...», i es genera una sensació d'avorriment.

El gran canvi és que siguin els adolescents els que puguin parlar. Els mestres, els professionals hem d'aprendre a escoltar-los atentament, a respectar sempre la seva paraula. Ells són els qui, parlant, poden explicitar el que realment volen

saber sobre un tema. Si els escoltem, podrem arribar a donar-los alguns eixos conceptuals sobre les qüestions que els importen, i fins i tot resoldre alguns malentesos i idees errònies (per exemple, sobre alguna substància tòxica). No hi ha lloc, per tant, per al sermó llarg, sinó que el punt essencial de la nostra intervenció és aconseguir que siguin ells els que parlin sobre els seus conflictes. Es parteix d'un respecte absolut per la paraula dels nois i noies. Per tant, hi ha un enorme treball previ d'elaboració, i de valoració de fins on ells creuen que tenen prou informació. Un altre exemple: si en un grup d'estudiants de sisè preguntes: «sabeu què és ser púber?», i la resposta és que sí, no cal que facis una explicació extensa, pots passar de llarg el tema, ja sortirà en un altre moment. La idea, repeteixo, és que siguin ells els qui puguin parlar.

PE.— Però de quina manera articuleu les intervencions dels joves?

MA.— Vàrem començar a pensar en un escenari on el jove pugui expressar el que sent sense sentir-se acusat ni tenir la sensació que va a denunciar una cosa molt greu per la qual després serà qüestionat o atacat. I vàrem desenvolupar el nostre mètode, on el teatre fa un paper essencial. El teatre crea un espai d'artificialitat on, com deia Aristòtil en la *Poètica*, res no succeeix i tot succeeix. L'adolescent entra en l'escena, explica i relata el que d'altra manera no podria dir.

PE.— Com arribeu a l'escenificació, a fer que l'adolescent parli...?

MA.— En primer lloc, convidem els adolescents a contestar, de manera anònima, una enquesta sobre els temes que ells desitjarien treballar. L'enquesta suggereix alguns temes, però està oberta perquè ells n'afegeixin d'altres. Un cop s'han definit els temes que més els preocupen, desenvolupem una sèrie d'eixos conceptuals per després passar a l'escenificació d'un conflicte quotidià. Aquesta posada en escena, per descomptat, tracta el tema més votat pels estudiants. Els temes escollits solen ser força recurrents: prevenció davant l'elevat consum de tabac, alcohol, drogues l'elecció dels amics, el desenvolupament sexual, etc.

El contingut de les escenes prové de fets reals, extrets del nostre treball d'investigació previ. Arribem així al moment més enriquidor de l'experiència. És el moment on els adolescents parlen, opinen sobre el que han viscut i escoltat. L'experiència finalitza amb l'escriptura i l'escenificació, per part seva, de possibles solucions al conflicte plantejat. Aquesta posada en escena es grava.

PE.— Per a què?

MA.— El dia següent el mateix grup veu en vídeo la gravació del dia anterior. En aquest moment, ells són el centre de l'experiència, els seus protagonistes absoluts. Hi ha una direcció en relació amb el que ells diuen i un espai on se'ls permet escriure una nova solució del conflicte plantejat. Després de la representació s'organitzen grups de treball amb un professional que els escolta i que els

ajudarà a reflexionar sobre què han vist i fet.

PE.— *Tornant als temes escollits..., heu observat cap diferència significativa en les respostes dels grups a l'enquesta? Hi ha hagut cap sorpresa, per exemple, comparant el que es diu a les escoles de Barcelona i de Buenos Aires?*

MA.— Una de les coses que hem pogut observar durant aquest viatge a Barcelona és que hi ha molt poca variació entre els temes que escullen els nois i noies d'onze i dotze anys aquí i a Buenos Aires. A Buenos Aires, on hem fet aquesta experiència en centres molt diferents —públics, privats, en zones riques i pobres ...— els tres temes més votats són: la prevenció davant la influència dels amics, la prevenció davant el desenvolupament sexual i la prevenció en les relacions amb els pares. En les diferents escoles que hem visitat aquí, els tres primers temes en les enquestes han estat la influència dels amics, la relació amb el cos —és a dir, la influència sexual— i la relació amb els pares. Això ens ha sorprès molt, perquè és una situació molt diferent en l'aspecte sociocultural. Tot i això, no podem dir que sigui generalitzable, sinó que es tracta d'una variable més d'investigació.

Però la coincidència en l'elecció dels conflictes ens ha servit, per exemple, per refermar-nos en la idea que, abans de plantejar res, cap estratègia o noció de prevenció, hem d'escoltar els infants. I com els escoltem? Ho hem de fer sense pressuposar res, sense espais de prejudicis.

Per posar un cas, si nosaltres haguéssim plantejat, de sortida, el tema de l'alcohol a Barcelona ens haguéssim equivocat. Aquí, l'alcohol no és un problema, perquè no es considera una droga. És en aquest sentit que nosaltres centrem la nostra intervenció a atorgar protagonisme als infants i adolescents, perquè siguin ells qui reconeguin els riscos que corren i tinguin elements, eines per prevenir-los. Sobretot, per prevenir les diferents formes de violència a què s'enfronten.

Elogi del narrador

Jaume Cela

Mentre el tren alenteix la marxa em faig memòria que educar vol dir donar elements perquè puguem narrar la nostra vida amb sentit i que aquest sentit tingui present l'existència dels altres i de les seves necessitats.

Hem de convertir, doncs, cada criatura en un narrador, en una veu que trobi la seva veu pròpia i que la sàpiga situar dins l'orquestra, d'aquesta orquestra que som tots i que ens pertany a tots.

Ara bé, tenim mala peça al teler. Ja ens ho recordava Walter Benjamin, quan escrivia que l'art de narrar està arribant a la seva fi. Segons ell –i nosaltres, els mestres i les mestres, hauríem de desmentir, amb el nostre testimoni, la seva afirmació– aquest art tan antic com la humanitat té els dies comptats. La causa principal també ens la dona Benjamin: en el mercat de valors no es cotitza l'experiència, perquè per narrar ens cal tenir experiència, experiència pròpia, viscuda externament i interna, i experiència dels altres, aquella que coneixem justament perquè l'altre es converteix en narrador i ens convida a compartir-la.

L'art de narrar és un art que ens relaciona, que ens uneix. Això ho sabem prou bé quan expliquem una història davant d'un grup de criatures o de persones grans que encara creuen que el sentit de la seva vida depèn, sobretot, d'ells mateixos, de la seva capacitat de construir-lo, de descobrir en

els materials de l'experiència tot allò que necessitem per ser més humans.

El gran Coetzee –sabeu, hi ha un abans i un després de Coetzee en la meua experiència lectora. Aquest escriptor és, per mi, un esdeveniment, una descoberta que em porta a formular-me alguns principis de bell nou– acaba el seu llibre *Infancia* amb aquestes paraules:

«... los libros que nadie leerá nunca; y ahora la tía Annie yace bajo la lluvia esperando a que alguien encuentre tiempo para enterrarla. Lo han dejado a él solo con todos los pensamientos. ¿Cómo los guardará todos en su cabeza, todos los libros, toda la gente, todas las historias? Y si él no los recuerda, ¿quién lo hará?».

I quan arribo a casa busco el llibre on hi ha l'article de Benjamin que parla del narrador. Acaba amb aquestes consideracions: «Per al narrador fins i tot allò que coneix d'haver-ho sentit a dir passa a formar part d'allò que és més seu. El seu talent és la seva vida; la seva dignitat consisteix a saber narrar la seva vida sencera.» I acaba amb aquesta afirmació contundent: «El narrador és la figura en la qual el just es troba amb si mateix.»

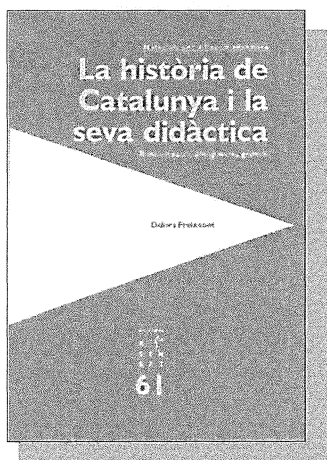
He de pensar què faré per què cada criatura recordi i esdevingui el narrador. Ho necessita i ho necessitem.

novetat

La història de Catalunya i la seva didàctica Romanització, autogovern, gènere

Dolors Freixenet

Col·lecció Dossiers Rosa Sensat, 61
(en preparació)

Els materials didàctics que es presenten en aquest llibre tenen tres eixos bàsics: en primer lloc, intenten mostrar que l'aprenentatge significatiu de la història està renyit amb uns programes enciclopèdics com els que sovint presenten els currículums d'història. En segon lloc, l'estudi dels temes que proposa es planteja a través de l'anàlisi i del coneixement de fonts documentals diverses intentant que siguin els mateixos alumnes els que interroguin i facin parlar les fonts. Finalment, com que sempre hem trobat a faltar projectes d'història en els quals l'eix vertebrador sigui la història de Catalunya, hem triat tres exemples rellevants i amb prou entitat de la història del nostre país perquè puguin constituir el nucli central d'una programació.

R O S
S E N
S A T

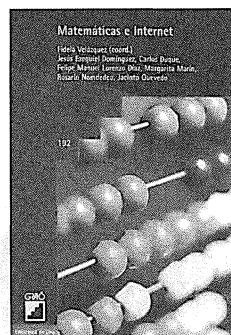
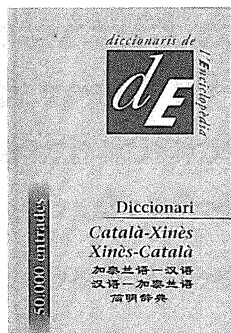
**Associació de Mestres
Rosa Sensat**

Av. de les Drassanes, 3
08001 Barcelona
Tel.: 934 817 373 • Fax: 933 017 550
E-mail: associacio@rosasensat.org
<http://www.rosasensat.org>

**Distribucions
Pròleg, S. A.**

Mascaró, 35
08032 Barcelona
Tel: 933 472 511
Fax: 934 569 506
E-mail: prologo@ctv.es

90 Novetats

Novetats bibliogràfiques

Biblioteca Rosa Sensat

Diccionari català-xinès, xinès-català. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1999 (2a reimp. 2004)

EQUIPO PEONZA. *Cien libros para un siglo.* Madrid: Anaya, 2004

GATHER THURLER, Mónica. *Innovar en el seno de la institución escolar.* Barcelona: Graó, 2004

Gent com tu? Adolescència i diversitat sexual. Iñaki Tofiño (Coord.) Barcelona: Viena, 2004

GRAELLS I COSTA, Jordi. *Internet útil per a tothom.* Palma: UIB, 2003

Ideas de ematemática castelnuovo. Francisco Martín Casalderrey i Guido Ramellini (Eds.) Madrid: Federación Española de Sociedades de Profesores de Matemáticas (FESPM), 2004

LÓPEZ MELERO, Miguel. *El proyecto Roma: una experiencia de educación en valores.* Archidona: Aljibe, 2003

MARTÍ, Eduardo. *Representar el mundo exter-*

namente. La adquisición infantil de los sistemas externos de representación. Madrid: Machado Libros, 2003 (Aprendizaje; 143)

Extracte de l'índex:

Los sistemas externos de representación: un dominio de conocimiento; Representaciones internas y representaciones externas; La diversidad de los sistemas externos de representación. El mundo de la imagen; El niño ante las imágenes; Contextos educativos en la adquisición de los sistemas figurativos; La escritura; La notación numérica; Las tecnologías de la información y de la comunicación; La adquisición de los sistemas externos de representación: un punto de encuentro del desarrollo, la cultura y la educación.

Matemáticas e Internet. Fidela Velázquez (Coord.) Barcelona: Graó, 2004 (Biblioteca de Uno; 192)

Extracte de l'índex:

Sobre la sociedad de la información y la comunicación y la enseñanza-aprendizaje de

las matemáticas; Internet en el aula de matemáticas; Presentación de contenidos en Internet; La construcción de una web privada; Los eventos de formación del profesorado a través de la red; Portal Cubired: una comunidad científico-educativa virtual; Las nuevas tecnologías de la información y la comunicación en la educación a distancia.

Més enllà de l'escola. Transformacions socials i noves dinàmiques educatives i professionals. Joan Subirats (Coord.) Bar-

celona: Mediterrània, 2003 (Polítiques; 37)
 OLIVARES RODRÍGUEZ, José; ROSA ÁLCAZAR, Ana Isabel; GARCÍA-LÓPEZ, Luis Joaquín. *Fobia social en la adolescencia. El miedo a relacionarse y a actuar ante los demás.* Madrid: Pirámide, 2004

RUFO, Marcel. *Hermanos y hermanas.* Barcelona: Grijalbo, 2004

VAN MANEN, Max. *El tono en la enseñanza. El lenguaje de la pedagogía.* Barcelona: Paidós, 2003

Cartellera

ACTIVITATS DE LA FMRP

**Jornades finals del Debat del MUCE
dies 21 i 22 de maig de 2004**

Lloc: Escola d'Arts i Oficis de la Diputació
de Barcelona

Urgell, 187 • Barcelona

Informació: tel. 93 481 73 88

E-mail: muce@pangea.org

TERTÚLIA

**Tertúlia cafè Lluna Verda
*Tenim confiança en les nostres filles
i fills... i en nosaltres?***

**Barcelona, dimecres 26 de maig de 2004
a les 18 h**

Lloc: Centre Cívic «Les Cotxeres de Sants»
Carrer de Sants, 79-83

Confirmacions: tel. 93 402 36 63

E-mail: genericvalors@mail.bcn.es

abans del 24 de maig

Informació:

E-mail: imebatencio@mail.bcn.es

<http://www.bcn.es/educacio>

**XIII Congreso Nacional i II Iberoamericano de Pedagogía
*La educación en contextos multiculturales: Diversidad
e identidad***

València, dies 13 a 16 de setembre de 2004

Organitza: Sociedad Española de Pedagogía

Informació: per informar-vos, us heu d'adreçar a la web
d'aquesta societat

CONGRÉS

CONGRÉS

**IV Congreso Internacional sobre Dirección de Centros Educativos.
Dirección para la Innovación: Apertura de los Centros a la Sociedad
del Conocimiento**
Bilbao, dies 15 a 18 de setembre de 2004

Lloc: Universidad de Deusto

Informació: per informar-vos, us heu d'adreçar a la web de la
Universitat de Deusto

**VIII Congreso español de sociología
Transformaciones globales: confianza y riesgo**
Alacant, dies 23 a 25 de setembre de 2004

Organitza: Federación Española de Sociología (FES)

Termini de presentació de ponències i comunicacions:
16 d'abril de 2004

Lloc: Universidad de Alicante - Campus de San Vicente del Raspeig
Departamentos de Sociología I y II
03080 Alicante

Informació:
<http://www.dste.ua.es/congresosociologia>

Secretaria: tel. i fax. 91 523 27 41
E-mail: fes@iesam.csic.es

Premi Joventut 2004

La Secretaria General de Joventut convoca el premi Joventut 2004 per a la promoció de la tasca investigadora del món juvenil.

Termini de presentació: els originals s'han de presentar
abans del 29 d'octubre de 2004 a:

Secretaria General de Joventut
Calàbria, 147 • 08015 Barcelona

Per a més informació: tel. 93 483 83 30
<http://www.gencat.net/joventut>

PREMI

DIDÀCTICA DE LA LLENGUA ORAL FORMAL

Continguts d'aprenentatge i seqüències didàctiques

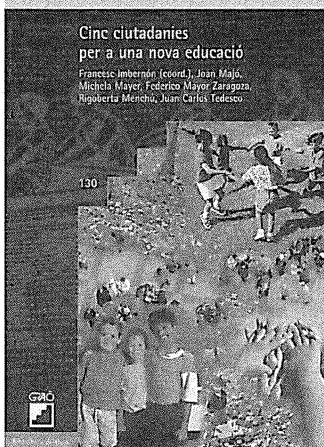
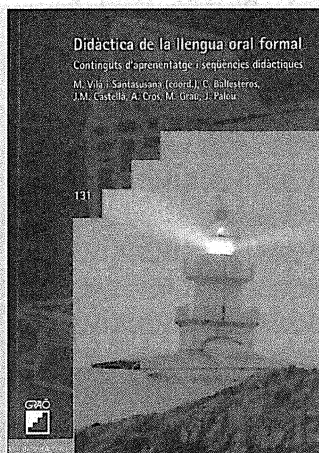
M. VILÀ I SANTASUSANA (COORD.), C. BALLESTEROS,
J.M. CASTELLÀ, A. CROS, M. GRAU, J. PALOU

Aquest llibre pretén ser un instrument pràctic sobre la llengua oral formal i el seu procés d'ensenyament i aprenentatge.

El volum està estructurat en dues parts. En la primera es presenten els aspectes discursius i les estratègies retòriques que caracteritzen els gèneres discursius orals que considerem prioritaris en l'ensenyament obligatori i postobligatori. Aquesta primera part vol ser un punt de partida pensat perquè el professorat pugui disposar d'objectius i continguts d'aprenentatge específics de la llengua oral.

La segona part del llibre se centra en com ensenyar la llengua oral. Té un enfocament eminentment pràctic i és un complement bàsic i indispensable de la primera part.

192 pàgines 14,00 €

102 pàgines 9,70 €

CINC CIUTADANIES PER A UNA NOVA EDUCACIÓ

FRANCISCO IMBERNÓN (COORD.), JOAN MAJÓ,
MICHELA MAYER, FEDERICO MAYOR ZARAGOZA,
RIGOBERTA MENCHÚ, JUAN CARLOS TEDESCO

Aquest llibre vol aportar una mirada esperançadora cap al futur, amb la intenció de continuar reivindicant que l'educació és la base fonamental del progrés de tots els pobles, l'instrument que ens permet ser més lliures, més humans i també més solidaris en les nostres relacions individuals i socials. Hem triat cinc ciutadanes que engloben tots els elements necessaris per dur a terme una deliberació educativa sobre el fet d'aprendre a conviure.

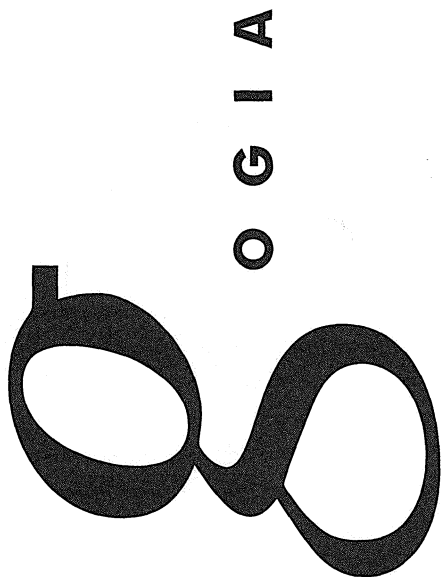

GRAÓ

C/ Francesc Tàrrrega, 32-34
08027 Barcelona

Tel.: 93 408 04 64
graoeditorial@grao.com

P R E M I P E D A O G I A

**24a
convocatòria**

L'Associació de Mestres Rosa Sensat convoca per vint-i-quatrena vegada el **Premi Rosa Sensat de Pedagogia**, per incentivar el treball innovador de professionals de l'educació que, individualment o en grup, i a partir d'una anàlisi de la seva pràctica, contribueixi a la millora qualitativa de l'educació i a la renovació pedagògica.

La data límit de recepció d'originals serà **l'1 d'octubre de 2004**.

El veredictes farà públic el mes de **novembre de 2004**.

La dotació del premi és de **tres mil euros**, en concepte de drets d'autor.

Associació de Mestres Rosa Sensat
Av. de les Drassanes, 3 • 08001 Barcelona
Tel.: 934 817 373 • Fax: 933 017 550
E-mail: associacio@rosasensat.org
<http://www.rosasensat.org>

39a Escola d'Estiu Rosa Sensat

De l'1 al 14 de juliol de 2004

Oli cedit per Adolf Llovera

Tema General
**Educar avui: noves necessitats,
noves respostes**

R
S
S
E
N
A
T

Ajuntament de Barcelona
Institut d'Educació

Diputació
Barcelona
xarxa de municipis

Forum
BARCELONA
2004